

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ВІДДІЛ ЕКОНОМІКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**Модернізація економічних відносин
у системі вищої освіти в Україні**
(Методичні рекомендації)

Київ – 2016

ISBN 978-617-7486-08-3

УДК: 378:338.242

Методичні рекомендації «Модернізація економічних відносин у системі вищої освіти в Україні» / Ю. Вітренко, В. Ворона, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник, О. Мусієнко, Д. Лебідь; за заг. ред. Ю. Вітренко. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. – 56 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти НАПН України
(протокол № 12/3 від 22 грудня 2016 р.)

Методичні рекомендації розроблено з метою реформування та модернізації економічних відносин у системі вищої освіти України на основі концептуальних засад міжнародного стандарту Системи національних рахунків (СНР 2008) та Європейської системи національних і регіональних рахунків (ЕСА 2010) та інших міжнародних нормативах, які відповідають принципам ринкової економіки.

Сукупність показників послідовного та взаємопов'язаного опису найважливіших процесів і явищ економіки (виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу та фінансів, відображених у СНР 2008 та ЕСА 2010), дали підстави для формулювання науково-теоретичної бази дефініцій, які виражені у формулах, теоріях, гіпотезах та термінах.

Методичні рекомендації враховують особливості національної економіки та економічну діяльність вітчизняних вищих навчальних закладів (ВНЗ), які спрямовують свою автономію, розвиток відповідно до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та глобального освітнього простору.

Інформаційна база цих Методичних рекомендацій носить інформаційний та рекомендаційний характер і може бути використана у практичній роботі державних установ, підприємств, організацій, наукових установ, вищих навчальних закладів а також фахівців, які зацікавленні у розбудові України.

© Інститут вищої освіти НАПН України, 2016 р.

© Авторський колектив, 2016 р.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ	4
РИНОК ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИЗНАЧЕНЬ КЛЮЧОВИХ КАТЕГОРІЙ	14
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ	21
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРЕТЕНДЕНТІВ НА ЗАЙНЯТТЯ ПОСАД ПЕДАГОГІЧНИХ (НАУКОВО – ПЕДАГОГІЧНИХ) ПРАЦІВНИКІВ, ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ, ЩО ПРОХОДЯТЬ ЧЕРГОВУ АТЕСТАЦІЮ ЧИ ДОБРОВІЛЬНУ СЕРТИФІКАЦІЮ.....	31

Розділ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

В. Ковтунець, кандидат фізико-математичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

В. Ворона, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Вступ

Попередні результати дослідження дають підстави стверджувати, що реформування економічних відносин у сфері вищої освіти не може обмежуватись лише переглядом інструментів фінансування закладів вищої освіти, як це пропонують певні фахівці. Глибоко переконані, що в умовах сучасної ринкової економіки з урахуванням процесів, які наразі відбуваються в Україні (зокрема, децентралізація державного управління, нові підходи до управління державними фінансами, боротьба з корупційними явищами, введення в дію Закону України «Про публічні закупівлі») виникне об'єктивна необхідність внесення суттєвих змін як до діючих Законів України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів», «Про вищу освіту», до значної кількості постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України, так і взагалі до діючої моделі економічної діяльності у сфері вищої освіти, у тому числі до системи фінансування.

Основними інструментами виступатимуть осучаснені державне і регіональні замовлення з урахуванням положення «гроші ходять за студентом (здобувачем вищої освіти)», та прозорі публічні закупівлі послуг вищої освіти, засновані на добросовісній конкуренції.

Із набуттям у 2006 році Україною статусу країни з ринковою економікою та підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, діяльність якого заснована на «...високо конкурентній соціально-орієнтованій ринковій економіці...»¹, об'єктивно впливає, що засади саме високо конкурентної соціально-орієнтованої ринкової економіки повинні враховуватись при здійсненні будь-якого виду економічної діяльності, у тому числі й вищої освіти.

Правове регулювання економічних відносин у вищій освіті України є актуальним і потребує комплексного оновлення освітньої нормативно-правової бази, яка б забезпечила системну реформу освіти в Україні, зокрема модернізацію економічних відносин. Україна обрала орієнтир на європейські цінності та виконання положень Болонської декларації й співробітництва у сфері професійної освіти та навчання в рамках Копенгагенського та Туринського процесів.

Генеральна Асамблея ООН на 70 сесії в Нью-Йорку 25-27 вересня 2015 року визначила план дій, який відображено у Резолюції: "Перебудова нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року" – це план дій, який здійснюється всіма країнами і всіма зацікавленими сторонами, задіяними у спільному партнерстві. 17 цілей і 169 завдань, задекларованих у - Цілях сталого розвитку Генеральної Асамблеї є всесвітньою, масштабною прогнозованою акцією на 15 років, тобто до 2030 року. Серед 17 пріоритетних цілей, задекларованих Генеральною Асамблеєю ООН – Четверта Ціль «Забезпечення всеохоплюючої

¹ Конституція Європейського Союзу, Частина I, Розділ I, стаття 1-3 Цілі Союзу п.3

і справедливої якісної освіти й спонукання можливостей навчання протягом життя для всіх». У пункті 4.3 зазначається: «До 2030 року забезпечити для всіх жінок і чоловіків рівний доступ до недорогої і якісної професійно-технічної і вищої освіти, у тому числі університетської освіти».²

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною³ та Європейським Союзом (глава 23 «Освіта, навчання та молодь», с. 430-436) сторони зобов'язуються нести відповідальність щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття, Сторони сприяють розвитку співробітництва в освіті, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур.⁴

Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво у вищій освіті, зокрема, з метою:

- реформування та модернізації вищої освіти;
- сприяння зближенню у вищій освіті, яке відбувається в рамках Болонського процесу;
- підвищення якості та важливості вищої освіти;
- поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
- розширення можливостей вищих навчальних закладів;
- активізації мобільності студентів та викладачів;
- увага приділятиметься співробітництву в освіті з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти.

Сторони здійснюють заходи, спрямовані на активізацію обміну інформацією, практикою та досвідом, для заохочення більш тісного співробітництва в галузі професійно-технічної освіти та навчання, зокрема з метою:

- розвитку систем професійно-технічної освіти та навчання, подальшого підвищення кваліфікації протягом трудової діяльності/життя, що відповідає реаліям в контексті змін на ринку праці;

- створення національних механізмів з метою покращення прозорості та визнання кваліфікацій та компетенцій, використовуючи, досвід ЄС.

- Сторони домовилися заохочувати поглиблення співробітництва та обмін досвідом в галузі молодіжної політики та неформальної освіти для молоді, що спрямовано на:

- сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність;

- сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, зокрема волонтерство, та визнання цінності такого досвіду;

- активізацію співробітництва з третіми країнами;

- розвиток співробітництва між молодіжними організаціями в Україні, ЄС та його державах-членах;

- просування здорового способу життя, з особливим акцентом на молоді.⁵

Отже, для України основним завданням є гармонійно влитися і приєднатися до Європейського простору вищої освіти.

Українське законодавство і нормативне поле функціонування вищої освіти потребує модернізації та системної науково-експертної оцінки прогалин та колізій у національному законодавстві, а також необхідності розроблення рекомендацій з їх усунення.

² Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю 25 вересня 2015 року 70/1. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года . – URL: // http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ares70d1_ru.pdf

³ УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011, поточна редакція від 30.11.2015, підстава [y2980321-15](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011). – URL: // http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011

⁴ Там же, с.58.

Незрозумілим є ігнорування принципів, положень і рекомендацій Системи національних рахунків 2008 (СНР 2008)⁶ як стандартної «...сукупності показників послідовного та взаємопов'язаного опису найважливіших процесів та явищ економіки: виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу та фінансів». На 40-й сесії у лютому 2009 року Статистична Комісія ООН одногосно прийняла СНР 2008 у якості міжнародного статистичного стандарту для національних рахунків і закликала всі країни якомога швидше перейти до складання і надання національної звітності на основі СНР 2008. Практично всі країни з ринковою економікою, здійснюють свою економічну діяльність на засадах 4 і 5 версій СНР.

Освітня діяльність як один із видів економічної діяльності класифіковано у СНР, а це безальтернативно вимагає розроблення економічної політики та правових рекомендацій незалежно від галузевої структури економіки, а чи то, економічного розвитку країни. У СНР основним є вимір виробництва продуктів, при цьому система розмежовує їх на ринкові, продукти для власного споживання і неринкові продукти, що дозволяє будь-який продукт класифікувати у певну групу. Нами, поняття «продукт», розглядається як тотожне поняттю «товар» або «послуга». Одним із основних показників виміру виробництва продуктів (товарів і послуг) у СНР є – випуск, який являє собою вартість товарів і послуг, за результатом виробничої діяльності у звітному періоді.

Починаючи із 2001 р. в Україні вартість послуг вищої освіти як результату діяльності закладів вищої освіти включається до складу вартості усіх товарів і послуг, а додана вартість, вироблена за видом економічної діяльності «Освіта», – до валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

Основною особливістю економічних відносин у сфері вищої освіти України є те, що Конституція України (ст. 53) передбачає право громадян на «...доступність і безоплатність ... професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах (безоплатне здобуття вищої освіти – на конкурсній основі)⁷. Держава зобов'язується виділяти із державного та місцевих бюджетів для реалізації конституційного права на освіту відповідні кошти на оплату вироблених державними і комунальними закладами вищої освіти послуг вищої освіти.

Неефективність механізму державного фінансування системи освіти, незважаючи на збільшення бюджетних видатків на освіту (з 4,2% ВВП у 2000 році до 6,4% ВВП у 2014 році, тоді як у розвинених країнах у середньому 5% ВВП), потребує негайного вирішення на державному рівні.⁸

Вітчизняна нормативно-правова база до цього часу не містить офіційного терміну та юридичного визначення поняття «послуга вищої освіти» (освітнього продукту – тотожне поняття) як результату економічної діяльності вищих навчальних закладів.

Економічна діяльність ВНЗ має здійснюватись із урахуванням положень СНР 2008 – «...узгодженого на міжнародному рівні стандартного набору рекомендацій по розрахунку показників економічної діяльності у відповідності з чіткими правилами ведення рахунків і обміну на макrorівні, заснованими на принципах економічної теорії. Це рекомендації сформульовані у формі системи концепцій, визначень, класифікацій і правил ведення рахунків, які складають узгоджений на міжнародному рівні стандарт розрахунку таких показників як

⁶ Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк.- 2012.

⁷ Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1476768066815740>

⁸ Національні рахунки освіти України у 2014 році. – Київ, 2015; Статистичний щорічник України за 2014 рік.- Київ, 2015.

валовий внутрішній продукт (ВВП)...»⁹. У центрі уваги СНР є вимір виробництва продуктів (товарів і послуг, як синонім терміну «продукт»). За визначенням СНР послуга є «...результатом виробничої діяльності, яка змінює стан одиниць, що споживають послугу, або сприяє обміну продуктами чи фінансовими активами»¹⁰.

Послуги освіти віднесені до послуг, які змінюють інтелектуальний стан окремих осіб (разом з інформаційними послугами, консультативними послугами, розважальними або аналогічними послугами, які передбачають особистий безпосередній контакт)¹¹. Зазначені зміни можуть бути постійними і не постійними. Освітні ж послуги вважаються такими, що можуть викликати постійні зміни у стані споживачів, вигоди від яких вони можуть одержувати протягом декількох років¹².

Ураховуючи останні освітні тенденції розвитку вищої освіти можемо констатувати, що сучасний ВНЗ має трансформуватися у багатопрофільне утворення, яке ефективно буде використовувати усі надані державою можливості для отримання доходів від своєї діяльності і поступового переходу на рівень незалежності від державного впливу на основі багатоканальної системи фінансування.

За висновками Консультативного Комітету промислових досліджень Європейської комісії ЄС¹³, освітня сфера в розвинутих країнах, поряд з іншими факторами, стала головним чинником економічного піднесення: кожна одиниця витрат на освіту дає віддачу на рівні 1,7 – 1,9 % одиниці виробленого ВВП. Водночас, в Україні на сьогодні відсутній чіткий та дієвий взаємозв'язок між ринком послуг освіти, зокрема, вищої, та ринком праці.

Українська освіта взагалі, й вища, зокрема, за роки незалежності фактично так і не стала загальнонаціональним пріоритетом і якісним продуцентом освітніх послуг. Зміни, які відбувались носили зовнішній, формальний характер і не сприяли підвищенню якості освіти. Постійна підміна системної науково обґрунтованої ідеології ситуативною політизацією освіти, зокрема вищої, негативно відобразилася на культурному та освітньому рівнях суспільства, а її наслідком є політичні, економічні та соціальні втрати сьогодення.

Так, за показниками освітньої діяльності у сфері вищої освіти, які розраховані Програмою розвитку ООН¹⁴, Україна знаходиться на рівні відповідних показників найрозвиненіших країн світу. Так, показник охоплення населення України вищою освітою у 2008–2014 рр. склав 79 % проти: 71 % у Німеччині; 62 % – Великій Британії; 72 % – Франції; 73 % – Польщі; 94 % – США; - 85 % – Іспанії; 62% – Італії.

При цьому слід вказати на вражаючий слабкий взаємозв'язок між високими кількісними показниками масштабів освітньої діяльності України та низькими значеннями одного із основних показників економічного розвитку – валовим національним продуктом (ВНП) на душу населення України за паритетом купівельної спроможності у доларах США, який у 2014р. в Україні був у рази меншим, ніж у розвинених країнах 8 178 дол. в Україні проти:
- 43 919 дол. у Німеччині; 52 947 дол. – США; 42 155 дол. – Канаді; 39 267 дол. – Великій Британії; 38 056 дол. – Франції; 32 045 дол. – Іспанії; 33 030 дол. – Італії; 23 177 дол. – Польщі¹⁵.

⁹ Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк.- 2012 .- с .1

¹⁰ Там же, с. 181

¹¹ Там же, с. 182

¹² Там же, с. 182

¹³ Конституція ЄС, Ст.1-3; Ст. 11–74 п.3

¹⁴ Human Development Report 2015, Work for Human Development, Published for UNDP Table 1. Human Development Index and its components p.p.208-2011; Table 10: Education achievements, pp. 242-245

¹⁵ Human Development Report 2015, Work for Human Development, Published for the UNDP Table 1. Human Development Index and its components p.p. 208-2011; Table 10. Education achievements, p.p. 242-245.

Головною метою реформування, модернізації та розвитку вищої освіти України як невід'ємної складової державної політики реформ України, є створення умов громадянам України для реалізації їх конституційного права здобувати вищу освіту, яка за сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти відповідатиме стандартам Європейського простору вищої освіти.

Методологічною базою реформування, модернізації та розвитку вищої освіти в Україні має бути ідея студентоцентризму: не студенти для системи вищої освіти, а система вищої освіти для студентів, тобто, не здобувачі вищої освіти повинні забезпечувати збереження діючої системи, а система повинна постійно модернізувати свою діяльність для спрощення доступу громадянам здобувати при їх бажанні і здібностях якісну вищу освіту, активізації мобільності студентів та викладачів, розширення можливостей вищих навчальних закладів.

Головним об'єктом реформування, модернізації та розвитку вищої освіти України у загальному розумінні мають бути не система вищої освіти України, а суспільно-економічні відносини, пов'язані із створенням умов громадянам України для реалізації їх конституційного права, на здобуття вищої освіти та створення умов українським вищим навчальним закладам для їх ефективної діяльності. У прагматичному розумінні об'єктом реформування та модернізації вищої освіти виступає освітня діяльність ВНЗ з надання послуги вищої освіти за попереднім замовленням.

Зазначене вище, на наше переконання, дає підстави вважати, що основною загальною проблемою є *невідповідність діючої моделі економічної діяльності вищої освіти концептуальним засадам ринкової економіки*. А у досліджуваному конкретно нами випадку – *недостатня правова урегульованість економічного забезпечення конституційного права на вищу освіту в Україні а саме:*

- відсутність пріоритетів розвитку вищої освіти на середньо - та довгостроковий періоди та відповідного комплексного плану реформування законодавства, що регулює сферу освіти;
- відсутність унормованого ринку освітніх послуг;
- невідповідність статусу ВНЗ «бюджетна установа» як суб'єкта економічної діяльності, засадам ринкової економіки;
- відсутність унормованого визначення результату основної економічної діяльності ВНЗ – продукт вищої освіти (тотожне поняття – послуга вищої освіти);
- відсутність науково-обґрунтованої методики розрахунку вартості продукту вищої освіти (послуги вищої освіти);
- неузгодженість (незбалансованість) механізмів виробництва ВНЗ продукту вищої освіти (послуги вищої освіти) за кожним із рівнів вищої освіти та за кожним напрямом із визначенням потреб ринку праці у фахівцях із конкретною вищою освітою;
- відсутність можливості визначення розрахункової вартості продукту вищої освіти (послуги вищої освіти) за кожним рівнем вищої освіти та за кожним напрямом відповідно до державних стандартів вищої освіти;
- відсутність Національної стандартної класифікації освіти (НСКО);
- невідповідність діючої системи державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів вимогам сучасної моделі ринкової економіки.

Розроблення рекомендацій щодо модернізації економічних відносин у сфері вищої освіти потребує системної науково-експертної оцінки прогалін та колізій у національному законодавстві, а також їх усунення.

Основні стандартні та класифікаційні системи економіки вищої освіти

Як зазначалося вище, розроблення всіх нормативно-правових документів та основних економічних засад функціонування системи вищої освіти України має базуватися на основі концептуальних положень Системи національних рахунків СНР 2008.

В Україні національні рахунки розробляються Державною службою статистики згідно із стандартом СНР із 1993 року, і з цього ж року статистичні дані почали збирати та обробляти за Класифікацією видів економічної діяльності Європейського співтовариства (NACE) та Класифікацією продукції за видами економічної діяльності Європейського співтовариства (CPA), які практично відповідають МСГК (ISIC) та КОП2 (CPC 2). Діючі в Україні статистичні класифікації видів економічної діяльності (КВЕД) і продукції та послуг (ДКПП) побудовані на основі цих європейських класифікацій¹⁶.

Привертаємо увагу, перш за все, членів Міжвідомчої групи з питань розроблення та впровадження національної рамки кваліфікацій НРК та виконавців Плану заходів щодо впровадження НРК, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 1077 «Про затвердження Плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки» до того, що ефективне (а не формальне) впровадження запланованих заходів можливе лише за умови урахування положень діючих економічних класифікацій, перш за все, Міжнародної стандартної галузевої класифікації всіх видів економічної діяльності (ISIC) та національного класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД). Необхідність такого урахування обумовлено об'єктивним взаємозв'язком ринку послуг вищої освіти та ринків праці і робочої сили.

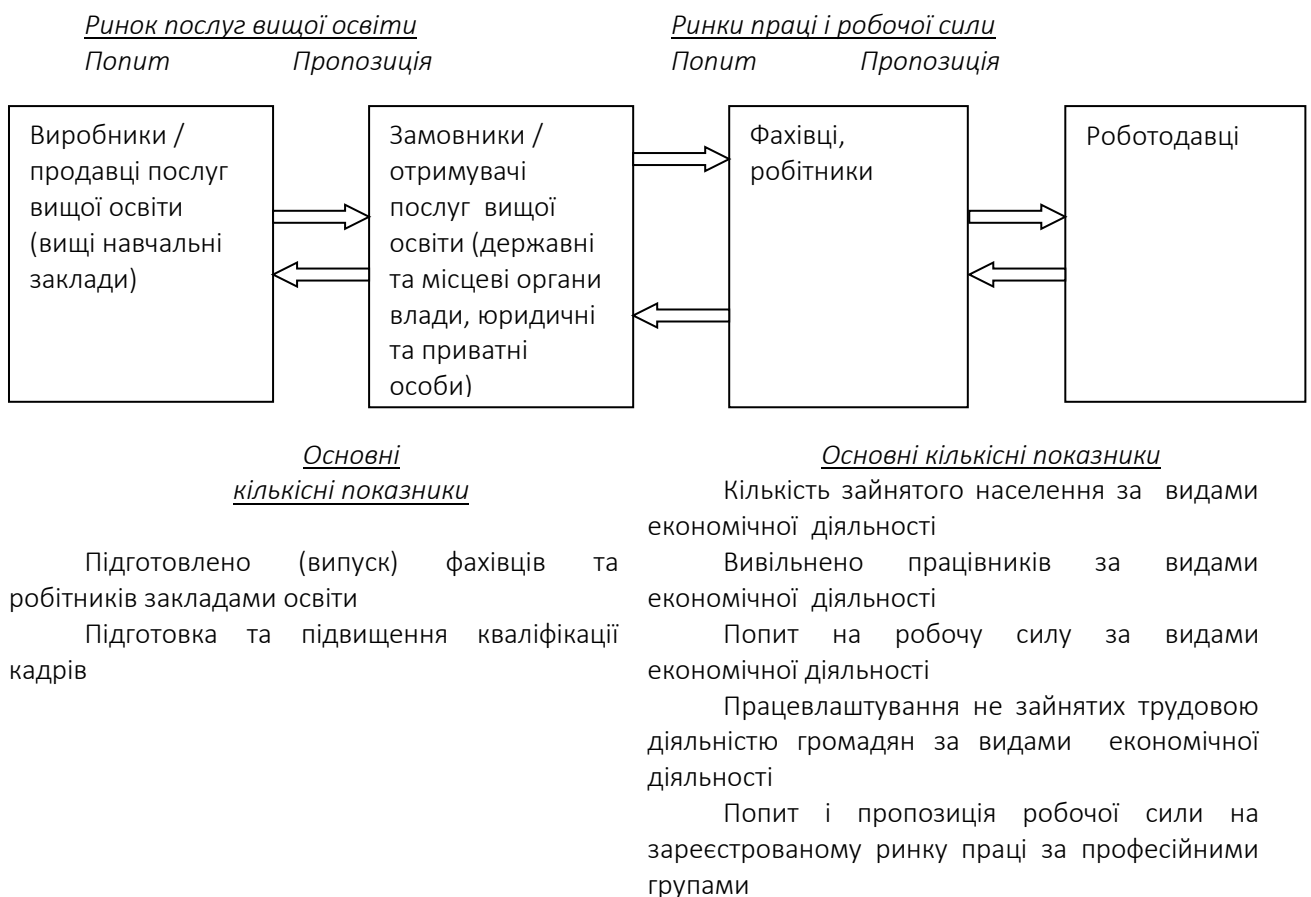

Рис 1. Взаємозв'язок ринку освітніх послуг та ринків праці і робочої сили в Україні

¹⁶ Національний класифікатор України ДК 009:2010 "Класифікація видів економічної діяльності" (КВЕД). Київ: Держспоживстандарт України, 2010.

З рис. 1 видно, що вищі навчальні заклади, як виробники / продавці послуг вищої освіти (освітнього продукту), формують відповідні пропозиції, а замовники / отримувачі послуг вищої освіти формують відповідний попит на них. Основним регулятором між обсягами продукції та попиту має бути ціна послуг вищої освіти.

На ринку праці і ринку робочої сили пропозиції формують працюючі фахівці і робітники, шукаючі роботу та безробітні, які не зайняті пошуком роботи, а попит – роботодавці. Основним регулятором між обсягами пропозицій та попитом теж виступає ціна (заробітна плата).

На підставі представленого на рисунку взаємозв'язку складається враження, що, маючи належним чином сформовану статистичну інформацію про стан зайнятості населення та обсяги підготовки фахівців та робітників вищими навчальними закладами, відповідним органам державної влади не важко зробити обґрунтовані зміни до планових обсягів підготовки з тим, щоб вони відповідали потребам ринків праці і робочої сили¹⁷.

Система національних рахунків (СНР 2008)¹⁸ – є стандартним набором рекомендацій щодо розрахунку показників економічної діяльності, призначена для економічного аналізу, прийняття рішень та розробки економічної політики незалежно від галузевої структури економіки або рівня економічного розвитку країни. Основні концепції і визначення СНР засновані на економічній теорії і принципах, які носять універсальний характер, і не залежать від конкретних економічних умов, в яких вони застосовуються. Усі економічні класифікації теж мають універсальний характер.

У центрі СНР 2008 – вимір виробництва товарів і послуг, де величина доданої вартості, створеної у процесі виробництва, представляє собою валовий внутрішній продукт (ВВП) – найбільш часто вживаний індикатор результатів економічної діяльності. СНР 2008 виконує важливу статистичну функцію, являючись інструментом гармонізації економічної статистики і розглядається як концептуальна основа для забезпечення узгодженості визначень і класифікацій, які використовуються в різних, але суміжних областях статистики. СНР 2008 завжди займала центральне місце в економічній статистиці, так як дані із таких більш спеціалізованих джерел, як статистика праці, вимушені використовувати в співвідношенні з даними національних рахунків¹⁹.

Із метою правильного розмежування Державною службою статистики використовується Класифікація основних продуктів, версія 2 – КОП2 (Central Product Classification, version 2 – CPC 2, ООН 2008). Вищі навчальні заклади, як одиниці СНР, згруповані у галузі відповідно до Міжнародної стандартної галузевої класифікації всіх видів економічної діяльності, 4-ий переглянутий варіант – Міжнародної стандартної класифікації всіх видів економічної діяльності за галузями, 4-ий перегляд (International Standard International of All Economic Activities, Revision 4 – ISIC, Rev.4) (ООН 2008 а).

¹⁷ Методологічні основи та пояснення до позицій Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010). Київ: Державний комітет статистики України, 2011.

¹⁸ Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк.- 2012 .

¹⁹ Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк.- 2012.

Як приклад наведемо терміни та їх значення, огляди секторів економіки за СНР 2008, які надано Державною службою статистики України.

Інституційна одиниця – економічна одиниця, що може володіти активами та брати на себе певні зобов'язання, опікуватися всією сукупністю операцій, приймати рішення щодо всіх аспектів економічного життя.

Інституційні сектори об'єднують групи інституційних одиниць залежно від їх головних функцій, поведінки та цілей.

Резидент країни – це інституційна одиниця за умови зосередження її економічних інтересів на економічній території даної країни, тобто, коли вона протягом тривалого часу (на практиці як орієнтир обирається один рік або більше) займається економічною діяльністю на цій території.

Операціями називається у СНР більшість економічних дій, які відбуваються за взаємним погодженням між інституційними одиницями. Вони являють собою або обмін економічної вартості між інституційними одиницями, або добровільну передачу (трансферт) однієї одиниці певної економічної вартості без відповідного еквівалентного трансферту.

Розроблення класифікацій є однією з методологічних проблем, розв'язання якої має велике значення для забезпечення диференціації та порівнянності статистичних даних. *Завдання класифікацій* полягає в тому, щоб на базі певних критеріїв забезпечити розподіл загальної сукупності явищ, які вивчаються, на однорідні групи та класи і в такий спосіб забезпечити можливість кодування (шифрування) та впорядкування інформаційного матеріалу.

Для аналізу економічного процесу використовують *міжнародні стандартні класифікації* – такі, як класифікація інституційних секторів, класифікація операцій та інших потоків, класифікація балансуючих статей, класифікація активів та пасивів тощо. Вони є частиною системи національних рахунків і можуть бути використані як стандарт усіма видами організацій, які займаються соціально-економічним аналізом та розробкою показників статистики.

Класифікація інституційних секторів. Метою секторального аналізу економічного процесу є повний опис розподілу та використання доходу, нагромадження капіталу, показників рахунків активів та пасивів. Базою в побудові секторальних рахунків є *інституційні одиниці-резиденти* та їхні операції. СНР визначає інституційну одиницю як «резиденту економічну юридичну особу, яка здатна від свого імені володіти активами, приймати на себе зобов'язання та брати участь в економічній діяльності та операціях з іншими особами». До них належать, наприклад, домашні господарства, корпорації, одиниці державного управління, фонди тощо.

Секторальну класифікацію стандартизовано з метою проведення міжнародних порівнянь. Ця класифікація пристосована до особливих вимог статистичного аналізу, з одного боку, та до економічного аналізу – з іншого. Додаткові (під-)класифікації завжди можуть бути подані згідно з національними умовами²⁰.

Огляд секторів у системі національних рахунків представлено у вигляді таблиці:

Табл.1. Огляд секторів у системі національних рахунків

<i>Основні сектори</i>	<i>Функція в економічному процесі</i>	<i>Інституційні одиниці</i>
Нефінансові корпорації	Виробництво товарів та нефінансових послуг	Нефінансові підприємства (корпорації) та квазікорпорації (некорпоративні одиниці,

²⁰ Статистичний класифікатор України. Класифікація інституційних секторів економіки України. Наказ державної служби статистики України від 03 грудня 2014 р. № 378.

		подібні до корпорацій), некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
Фінансові корпорації	Фінансове посередництво та допоміжні види фінансової діяльності	Фінансові заклади (корпорації) (НБУ та комерційні банки, страхові організації тощо) та квазікорпорації, некомерційні організації, що обслуговують одиниці сектора фінансових корпорацій
Органи загального державного управління	Надання неринкових послуг для індивідуального або колективного споживання та перерозподіл доходу й майна	Одиниці центральних, регіональних або місцевих органів управління, фонди соціального страхування на кожному рівні органів управління; державні та місцеві бюджети тощо
Домашні господарства	Споживання продуктів, пропозиція факторів виробництва, виробництво товарів та ринкових послуг	Домашні господарства разом із некорпоративними підприємствами домашніх господарств (наразі некорпоративне підприємство не класифікується як квазікорпорація)
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Надання безкоштовних або майже безкоштовних послуг домашнім господарствам	Фонди, союзи та інші неринкові некомерційні організації, які не класифікуються в інших секторах
Інший світ	Забезпечення агрегування всіх операцій резидентів з одиницями «іншого світу»	Одиниці-нерезиденти, які здійснюють операції з одиницями-резидентами

Рахунок виробництва є першою ланкою всієї системи національних рахунків. На його основі формуються Державною службою статистики України щоквартальні та річні показники, пов'язані з виробництвом товарів і послуг. Рахунок містить ключові показники СНР-2008 ²¹.

У ресурсній частині рахунку показуються : Випуск; Чисті податки на продукти та імпорт.

Випуск валовий (ВВ) являє собою вартість товарів і послуг, вироблених в звітному періоді, і є вихідним показником для розрахунку валового внутрішнього продукту (ВВП) на стадії виробництва.

Складовими ВВ є: Випуск товарів; Випуск ринкових послуг; Випуск неринкових послуг; Умовно обчислені послуги фінансового посередництва.

При розрахунку випуску валового необхідно брати до уваги такі моменти:

1. Випуск валовий оцінюється в поточних, тобто ринкових, цінах, діючих на момент виробництва товарів або надання послуг.

2. Товари та послуги включаються до валового випуску того періоду, в якому вони були зроблені, незалежно від того, в якому періоді відбувся їх продаж.

3. У вартість валового випуску як результату діяльності; підприємства за період часу (рік, квартал, місяць) входять продукти різного ступеня готовності.

4. У валовий випуск включаються деякі види вироблених, але нереалізованих товарів і послуг. До них відносяться:

- товари та послуги, вироблені підприємствами для внутрішньовиробничих потреб;
- товари та послуги, обмінювані за бартером;
- товари та послуги, надані виробником своїм працівникам як оплата праці;

²¹ Система национальных счетов, 2008. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2012.

- товари та послуги, передані підрозділам підприємств, що надають послуги своїм працівникам (їдальні, поліклініки при ВНЗ, профілакторії тощо);
- сільськогосподарські та харчові товари, одяг, взуття, меблі, вироблені домашніми господарствами для власних потреб і споживання;
- платні домашні послуги (оплачувана домашня прислуга);
- умовно обчислені послуги фінансових посередників.

5. Не входять до складу ВВ: безкоштовні домашні послуги; земельна рента; обслуговування та ремонт житлових будівель силами самих власників.

6. Валовий випуск галузей, що надають платні (ринкові) послуги (комунальне господарство, побутові послуги, платна освіта, тощо), являє собою суму виручки від їх надання.

7. Валовий випуск галузей, що надають безкоштовні (неринкові) послуги, оцінюється за поточними витратами на їх надання як сума проміжного споживання, споживання основного капіталу, оплати праці найманих працівників та інших чистих податків на виробництво.

Розділ 2.

РИНОК ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИЗНАЧЕНЬ КЛЮЧОВИХ КАТЕГОРІЙ

О. Мусієнко, науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Д. Кірієнко, науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Здійснений аналіз відповідних нормативно-правових актів України, які регулюють економічні відносини в освіті, зокрема, у вищій освіті (Конституція України, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про вищу освіту», нормативно – правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування) та наукових праць українських дослідників^{22 23} з цієї проблеми, дає підстави стверджувати, що в Україні модель економічної діяльності вищої освіти не відповідає концептуальним засадам ринкової економіки. Так, у Законі України «Про вищу освіту»²⁴ залишаються не визначеними такі основні категорії ринкової економіки, як «послуга освіти», «вартість послуги освіти», «послуга вищої освіти», «ринок послуг вищої освіти».

Науковці Інституту вищої освіти НАПН України у процесі виконання НДР за темою «Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки» визначили та рекомендують ввести змінами до Закону України «Про вищу освіту» наступні поняття основних категорій ринкової економіки:

- *послуга освіти (освітній продукт, продукт освіти, освітня продукція – тотожні поняття)* - результат економічної діяльності (освітньої діяльності), що вносить зміни в інтелектуальний стан осіб, виробляється і надається за замовленням відповідно до визначених у законному порядку стандартів освіти (стандартів освітніх послуг) або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення²⁵;

- *послуга вищої освіти* - результат економічної діяльності (освітньої діяльності) офіційно зареєстрованих інституціональних одиниць, що вносять зміни в інтелектуальний стан окремої особи, виробляється на замовлення відповідно до стандартів вищої освіти або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт тощо) і має вартісний вираз;

- *ринок послуг вищої освіти* - сукупність економічних відносин при купівлі-продажу освітніх послуг вищої освіти, які виникають між виробником послуг та здобувачем вищої освіти (чи посередником: органом державної влади, місцевого самоврядування, корпорацією, некомерційними організаціями тощо), які можуть оплачувати надані послуги освіти повністю або частково;

- *споживач послуг вищої освіти* – це фізична особа, яка відповідно до визначених замовником умов виконання замовлення на надання послуг вищої освіти здобуває освіту з

²² Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – №1. с.10 –25.

²³ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <http://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTkk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

²⁴ Про вищу освіту: Закон України //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

²⁵ Актуальні проблеми економічних відносин у сфері вищої освіти України та основні напрями їх розв'язання 2015. – URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Problemi_ekonomich_vidnosin_sfery_BO-Ukrayini_2015_208p_IBO_avtors-kolektiv.pdf

оплатою послуг вищої освіти як за рахунок одного із джерел фінансування (державний бюджет, місцевий бюджет, кошти юридичних чи фізичних осіб, власних коштів), так і за рахунок кількох джерел фінансування. Споживач послуг вищої освіти може бути одночасно і замовником послуг вищої освіти;

- *замовник послуг вищої освіти* – фізична або юридична особа, яка замовляє надання фізичній особі або кільком фізичним особам однієї або кількох послуг освіти відповідно до визначених у законному порядку державних стандартів вищої освіти (державних стандартів послуг вищої освіти) або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт);

- *якість послуги вищої освіти* – це відповідність або перевищення сукупних характеристик змін в інтелектуальному стані осіб кожного рівня вищої освіти у межах кожної спеціальності, встановлених державним стандартом послуг вищої освіти.

Слід зазначити, що українське законодавство у сфері вищої освіти, на жаль, не використовує цих термінів і тим самим залишає послугу вищої освіти поза ринковими відносинами, які, насправді, активно розвиваються в інших видах економічної діяльності, зокрема, у виробництві зерна ²⁶, видобуванні, транспортуванні та розподілі природного газу²⁷, виробництві та розподілі електричної енергії ²⁸.

Згідно з офіційними статистичними даними, наведених у Таблиця 1, вартість вироблених та реалізованих закладами вищої освіти України освітніх послуг склала у 2001 р. 12,4 млрд. грн., або 2,6 % вартості всіх товарів і послуг; у 2005 р. – відповідно 29,4 млрд. грн. (2,8%); у 2010 р. – 84,2 млрд. грн. (3,2 %); у 2013 р. – 81,7 млрд. грн. (5,4 %).

Таблиця 1. Виробництво освітніх послуг та валової доданої вартості в Україні у 2001-2013 рр. за видами економічної діяльності «Освіта» (млрд. грн.)^{29 3031}

Показники	2001	2005	2010	2013
Вартість освітніх послуг	12,4	29,4	84,2	112,8
У % до загальної вартості усіх товарів та послуг	2,6	2,8	3,2	3,3
Валова додана вартість (ВДВ), за видом економічної діяльності «Освіта»	8,9	20,9	55,7	81,7
У % до ВВП	4,35	4,7	5,0	5,4

Як свідчать наведені дані, результати економічної діяльності закладів вищої освіти України займають помітне місце в економіці країни з тенденцією постійного збільшення питомої ваги, як у вартості всіх товарів і послуг, так і у ВВП ³².

Однак, на сьогодні освіта в Україні в цілому, і вища освіта, зокрема, залишаються централізованими на державному рівні:

- у 2012/13 навчальному році із 823 ВНЗ усіх форм власності лише 221 (26,9%) були у підпорядкуванні місцевих органів влади, в яких навчалось за рахунок місцевих бюджетів 96,3

²⁶ Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України». – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/37-15>

²⁷ Про ринок природного газу: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 27, ст.234). – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/329-19>

²⁸ Про ринок електричної енергії України: Закон України. – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58829

²⁹ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTkk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

³⁰ Статистичний щорічник України за 2014 рік. – URL: http://library.oseu.edu.ua/files/StatSchorichnyk_Ukrainy_2013.pdf

³¹ Статистичний щорічник України за 2011 рік. – URL: <http://library.oneu.edu.ua/files/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202011.pdf>

³² Там же, див. 29.

тис. студентів (4,4% від загальної чисельності); у ВНЗ III-IV рівнів акредитації – 1%; із 334 ВНЗ III-IV рівнів акредитації 14 знаходилось у комунальній власності у 8-ми регіонах із 27;

- у структурі Зведеного бюджету України у 2005-2012 рр. 6,0% складала видатки Державного бюджету, і лише 0,5% - місцевих бюджетів.³³

Зазначена ситуація з фінансування підготовки фахівців із вищою освітою обумовлює використання такого інструменту державного регулювання соціально-економічного розвитку країни, як державне замовлення на підготовку фахівців. Його формування здійснюється фактично без участі органів місцевого самоврядування.

Наведене вище свідчить про відсутність достатнього впливу органів місцевого самоврядування на процеси підготовки фахівців із вищою освітою для створення та підтримки сприятливого життєвого середовища мешканцям громад, що є особливо важливими в умовах децентралізації державної влади. На нашу думку виникнення цієї проблеми є наявність таких чинників:

- невідповідність чинної мережі ВНЗ та обсягів підготовки фахівців із вищою освітою сучасним потребам соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

- недоліки чинної бюджетної системи України, які проявляються у надмірній централізації бюджетних ресурсів у Державному бюджеті України і, як наслідок, неспроможності органів місцевого самоврядування фінансувати підготовку фахівців із вищою освітою для своїх громад за рахунок місцевих бюджетів у необхідних обсягах;

- недоліки чинної системи державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою.

Вважаємо, що дослідникам і організаторам діяльності вищої освіти відповідну методологічну, правову та організаційну роботу щодо «безболісного» її переходу до функціонування в умовах децентралізації влади в Україні слід здійснювати з метою розв'язання зазначеної проблеми, а конкретні завдання мають бути спрямовані, перш за все, на ліквідацію вказаних причин виникнення проблеми.

Пропонуємо *наступні можливі сценарії*:

Сценарій №1

Наявна мережа ВНЗ, системи фінансування та державного замовлення підготовки фахівців із вищою освітою залишаються без суттєвих змін.

Децентралізація влади в Україні, головною метою якої згідно положень проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» (щодо децентралізації влади) є забезпечення спроможності мешканців громад у межах Конституції законів України самостійно вирішувати питання місцевого значення в інтересах місцевого населення з урахуванням їхніх історичних, економічних, екологічних, географічних, демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій (ст.ст. 132, 140 зазначеного законопроекту). Це обов'язково викличе значні зміни у структурі бюджетних ресурсів: у Зведеному бюджеті зменшиться питома вага коштів Держбюджету і збільшиться питома вага місцевих бюджетів. За таких умов при зменшенні питомої ваги обсягів коштів Держбюджету у структурі Загального бюджету, при обов'язковому збільшенні з відомих причин у Держбюджеті України видатків на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу забезпечити фінансування з Держбюджету підготовки фахівців із вищою освітою у незмінних обсягах буде неможливо. Отже, сценарій № 1 є консервативний і вірогідність його впровадження дуже низька.

Сценарій № 2

³³ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <http://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTkk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

За кошти Держбюджету України здійснюватиметься фінансування підготовки фахівців із вищою освітою на умовах державного замовлення лише для Збройних сил України, загальнодержавних органів правопорядку, основних центральних органів виконавчої влади.

За кошти місцевих бюджетів на умовах регіонального замовлення здійснюватиметься фінансування підготовки фахівців із вищою освітою, виходячи з бюджетних можливостей відповідних громад. Основні обсяги підготовки фахівців із вищою освітою будуть здійснювались за кошти фізичних осіб. Поступово будуть збільшуватись обсяги підготовки фахівців із вищою освітою за рахунок коштів юридичних осіб.

Вірогідність реалізації сценарію № 2 доволі значна, але він носить радикальний характер. На наш погляд, наслідками цього сценарію можливе суттєве зменшення обсягів підготовки фахівців із вищою освітою в Україні (зокрема, через виїзд молоді на навчання за кордон), скорочення освітнього і наукового потенціалів України, суттєве зменшення мережі ВНЗ в Україні.

Сценарій № 3

Вищі навчальні заклади державної і комунальної форм власності переходять із статусу бюджетних установ до статусу державних і комунальних установ, які здійснюють власну економічну діяльність, як повноправні суб'єкти господарювання, що самостійно розпоряджаються отриманими за надані послуги освіти коштами незалежно від джерел фінансування (державного і місцевих бюджетів, фізичних, юридичних осіб), надходжень від інших видів економічної діяльності (професійна, наукова та технічна діяльність, оренда, прокат, лізинг, діяльність у сфері творчості, мистецтво та розваги, фізкультура і спорт, видавнича діяльність, видання програмного забезпечення тощо), без посередництва Держказначейства України. Зміна статусу фіксується у статуті ВНЗ. Вказані вище заходи стануть правовою основою до давно омріяної фінансової автономії ВНЗ.

Державне і регіональне замовлення розподіляються між ВНЗ усіх форм власності на конкурсних умовах (за винятком чітко визначених випадків відбору виконавців без конкурсних процедур); одним із основних критеріїв відбору повинна бути вартість підготовки одного фахівця.

Державне замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою за рахунок коштів Державного бюджету формується для забезпечення наступних загальнодержавних потреб:

- оборони (державний замовник – Міноборони);
- громадського порядку, безпеки та судової влади (державні замовники – МВД, СБУ, Мінюст, Генеральна прокуратура);
- економічної діяльності (державні замовники – центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) для підприємств і установ державної форми власності);
- охорони навколишнього середовища (загальнодержавні функції) (державні замовники – відповідні ЦОВВ);
- підготовки наукових і науково – педагогічних кадрів (державні замовники – ЦОВВ, Національна та галузеві академії наук).

Регіональне замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою за рахунок коштів місцевих бюджетів формується для забезпечення наступних регіональних потреб:

- комунальних закладів охорони здоров'я;
- комунальних закладів освіти;
- комунальних закладів мистецтва і культури;
- комунальних закладів для догляду за непрацездатними;
- комунальних закладів фізичної культури і спорту;
- інших підприємств комунальної форм власності;
- охорони історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність.

У зв'язку з цим, серед чисельних можливих заходів, спрямованих на підвищення ефективності вищої школи в умовах децентралізації влади в Україні, на наш погляд, доцільно передбачити:

- розроблення та обґрунтування оптимальної схеми розміщення державних та комунальних вищих навчальних закладів;

- розроблення та обґрунтування методологічних засад державного і регіональних замовлень на підготовку фахівців із вищою освітою;

- підготовку проектів нормативно-правових актів щодо внесення відповідних змін до: Конституції України; Бюджетного кодексу України; Податкового кодексу України; Законів України (зокрема «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців...»); Постанов КМУ;

- розроблення заходів щодо перегляду статусу державних та комунальних ВНЗ.

Реалізації Сценарію № 3 більш бажана (на наш погляд) і дозволить розв'язати низку актуальних проблем сьогодення у вищій освіті.

Україна на сьогодні не може вийти з економічної кризи без глибоко реформування системи освіти та вищої освіти, прийняття реформаційних рішень є не ефективними. Система прийняття рішень Кабінетом Міністрів України та Верховної Ради України повинні бути більш удосконалені, зокрема, шляхом забезпечення ефективної співпраці між органами виконавчої та законодавчої влади. Найбільший внесок у вартість вносить кінцева складова виробництва – торгівля, реклама, маркетинг, тобто сфера послуг. Тому важливим є розвиток економіки, в якій у людей з'являється додатковий час на особистий розвиток та розвиток творчих здібностей. Основним виробничим ресурсом такої економіки є кваліфікована людина. Розуміння необхідності збільшення інвестицій людини у власний розвиток посилює її потребу у послугах освіти.

Важливим економічним показником в освіті має бути розмір видатків на здобуття особою певного рівня освіти упродовж навчального чи бюджетного року. Відмінності у розмірі видатків залежно від рівня освіти, спеціальності (у професійній та вищій освіті) ³⁴.

Як і за часів планової радянської економіки державні кошти на освіту виділяються на «утримання державних і комунальних навчальних закладів», а не на оплату вироблених і наданих закладами освіти конкретних видів послуг освіти з урахуванням їх якості. Перш за все, такий механізм фінансування освітньої діяльності обмежує громадянам України можливість здобувати освіту за державні кошти за своїм вибором у закладах освіти незалежно від місця їх розташування та форм власності і, у цьому зв'язку, позбавляє можливості впровадити принцип «гроші ходять за здобувачем освіти». Крім того, діючий механізм фінансування освіти не дозволяє впровадити такий інструмент підвищення ефективності економічної діяльності, як конкуренція між закладами освіти, в результаті якої заклад освіти, як суб'єкт господарювання, може отримати додаткові кошти за більш якісні результати своєї освітньої діяльності. Інша не менш гостра проблема – статус державних і комунальних закладів освіти як бюджетних установ. Перебування всіх державних і комунальних навчальних закладів у статусі «бюджетна установа» унеможлиблює розширення економічної (зокрема, фінансової) автономії ³⁵.

Таким чином, нами пропонуються до імплементації в законодавство України про освіту наступні поняття ³⁶:

³⁴ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <http://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTkk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

³⁵ Там же, с. 33

³⁶ Там же, с. 33

- Головним суб'єктом економічних відносин у сфері освіти, який формує попит на послуги освіти, виступають здобувачі освіти (споживачі послуг освіти), або їхні батьки чи особи, що їх замінюють.

- Другим за важливістю суб'єктом економічних відносин у сфері освіти, який формує пропозицію послуг освіти, є заклади освіти (виробники послуг освіти) – інституційні економічні одиниці, які здатні від власного імені володіти активами, приймати зобов'язання, брати участь в економічній діяльності та вступати в операції з іншими одиницями³⁷.

Аналізуючи досвід роботи країн ЄС з ринковою економікою послуга освіти виступає її об'єктом і є невід'ємною складовою ВВП, а її вартість розраховується згідно Системи національних рахунків 2008³⁸. Крім того, категорії «послуга освіти» і «послуга вищої освіти» чітко визначені у класифікаторі продукції та послуг (ДКПП)³⁹, класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД)⁴⁰, міжнародній стандартній класифікації освіти (МСКО)⁴¹. Аналізуючи визначення зазначених понять можна стверджувати, що до послуг вищої освіти необхідно відносити тільки ті, що отримані при очній чи заочній формі навчання, при отриманні першої чи другої освіти, або у форматі підвищення кваліфікації та передбачають одержання професійного диплома із зазначенням відповідних кваліфікаційних ступенів – професійно-технічна освіта, бакалавр, магістр, доктор наук. Всі інші послуги, що надаються закладами освіти у супроводі до перерахованих вище і не передбачають одержання професійного диплома, не вважаються послугою вищої освіти.

Перехід на ринок послуг вищої освіти в Україні передбачає врахування основних законів товарного виробництва і обігу, таких як закони попиту і пропозиції, вартості, грошового обігу та ін., згідно з якими:

- має бути встановлений баланс між кількістю товарів і послуг, які хоче купити або отримати споживач, та їх обсягом, які пропонує виробник;

- мають виникати нові технології і таким чином зменшуватися витрати праці на її виробництво;

- має встановлюватися для даного періоду певна об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів, таких як: об'єктивно необхідна маса грошей; сума цін товарів, що реалізуються за певний період; сума продажів товарів і послуг у кредит; загальна сума платежів, строк оплати яких настав; сума платежів, які погашаються шляхом взаємного зарахування боргів; швидкість обороту грошової одиниці за рік.

Державна політика розвитку вищої освіти має бути чітко визначена законодавчо та забезпечена належними фінансовими ресурсами (бюджетними та позабюджетними). Така політика має бути спрямована на підтримку дослідницького наукового потенціалу вищих навчальних закладів, збереження кращих університетських традицій та забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів.

Надзвичайно актуальним для розвитку ринку послуг освіти є визначення потреб ринку праці та формування державного замовлення на підготовку кадрів у розрізі спеціальностей та рівнів освіти. Однак виконання цього завдання ускладнюється фактичною відсутністю досліджень і відповідних прогнозів щодо середньострокового та довгострокового попиту на

³⁷ Статистичний класифікатор України. Класифікація інституційних секторів економіки України. Наказ державної служби статистики України від 03 грудня 2014 р. № 378. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

³⁸ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

³⁹ Державний класифікатор продукції та послуг. – URL: <http://dkpp.rv.ua/>

⁴⁰ Класифікатор видів економічної діяльності. – URL: <http://evrovektor.com/kved/2010/>

⁴¹ Международная стандартная классификация образования (МСКО) 2011 Институт Статистики ЮНЕСКО. – URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/iscsd-2011-ru.pdf>

фахівців. У той же час при визначенні показників держзамовлення небезпечно орієнтуватися лише на потреби поточного попиту спотвореного кризою вітчизняного ринку праці, що є вкрай небезпечним для вирішення завдань збереження науково-освітнього потенціалу держави в цілому. Тому ще одним невідкладним спільним завданням для держави, роботодавців і вищої школи є вирішення двоєдиної задачі – розвиток високотехнологічного ринку праці та його кадрове забезпечення.

Необхідне відновлення належної конкурентоспроможності рівня оплати праці науково-педагогічних працівників. Також, необхідно сконцентрувати фінансові ресурси у вищій освіті шляхом скорочення кількості вищих навчальних закладів та їх укрупнення. Це має важливе значення з точки зору підвищення якості освіти, збереження та розвитку наявного наукового потенціалу вищої школи.

У сфері фінансування підготовки фахівців мають бути налагоджені ефективні моделі державно-приватного партнерства, а розвиток вищої освіти має відбуватися на основі можливостей, що надає механізм соціального діалогу.

Необхідно законодавчо визначити основні поняття вищої освіти як виду економічної діяльності, включаючи поняття «послуга освіти», «послуга вищої освіти», «стандарт послуги вищої освіти», «ринок освітніх послуг», «якість послуги вищої освіти».

Доцільна розроблення Методичних рекомендацій (затверджених МОН) з питань визначення вартості послуг освіти, що надаються вищими навчальними закладами державної та комунальної форм власності.

Держава має розширити інституціональну, академічну та фінансову автономію ВНЗ.

З метою вирішення деяких завдань у проекті Закону «Про освіту» та Закону "Про вищу освіту" необхідно звернути увагу на:

- встановлення критеріїв для університетів відповідно до міжнародної практики (приміром, один університет повинен мати контингент не менше 10 тис. студентів);
- посилення критеріїв для акредитації вищих навчальних закладів, у першу чергу, в частині результативності їх наукової та інноваційної діяльності;
- посилення взаємодії вищих навчальних закладів із роботодавцями, в тому числі у питаннях підготовки студентів, оцінювання їхньої кваліфікації під час державних іспитів, проведення профорієнтаційної роботи, проходження усіх видів практик, проведення ознайомчих екскурсій тощо;
- визначення основних понять вищої освіти як виду економічної діяльності. таких як: «послуга освіти», «послуга вищої освіти», «стандарт послуги вищої освіти», «ринок освітніх послуг», «якість послуги вищої освіти» та ін.
- визначення вартості послуг освіти з урахуванням їх якості;
- подальше розширення інституціональної, академічної та фінансової автономії ВНЗ;
- підвищення вимог до результатів наукової роботи викладачів (приміром, мінімум 2 наукові праці протягом року, мінімум участь у 1 науково-практичній конференції, мінімум 1 апробація або впровадження певного наукового або інноваційного результату та ін.);

Розділ 3.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Ю. Вітренко, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений економіст України, завідувач відділу економіки вищої освіти Інституту вищої НАПН України

В. Ворона, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Правове регулювання економічних відносин у вищій освіті України

Економічні відносини у вищій освіті здійснюються відповідно до загальних засад регулювання економічних відносин у суспільстві, встановлених Конституцією України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Бюджетним кодексом України, Податковим кодексом України, Кодексом законів про працю України, законами України, нормативно – правовими актами Президента України, Кабінету Міністрів України, органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Основними засобами державного регулювання економічних у вищій освіті є:

- щорічне затвердження обсягів видатків державного і місцевих бюджетів на вищу освіту;
- державне та регіональне замовлення на виробництво і надання послуг освіти з повною та частковою їх оплатою за рахунок видатків державного або місцевого бюджетів вищими навчальними закладами незалежно від форм власності та місця їх знаходження;
- ліцензування освітньої діяльності;
- установа державних стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти;
- застосування норм і нормативів в освітній діяльності ВНЗ;
- регулювання цін на послуги вищої освіти;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Особливостями економічних відносин у вищій освіті є:

- у випадках, встановлених Конституцією України та законом, послуги вищої освіти надаються споживачам безоплатно (з оплатою за рахунок видатків державного або місцевого бюджетів);

- конституційний обов'язок держави забезпечувати конституційне право громадян України на вищу освіту з повною або частковою оплатою освітніх послуг за рахунок видатків державного або місцевого бюджетів обумовлює домінуюче місце на ринку освітніх послуг державних і комунальних закладів освіти;

- некомерційний (без мети одержання прибутку) характер економічної діяльності державних і комунальних вищих навчальних закладів;

- юридичний власник (засновник) вищого навчального закладу, який здійснює некомерційну діяльність, не має права на отримання економічних зисків, пов'язаних із економічною діяльністю закладу освіти. Будь-який можливий дохід (прибуток), який отримує у результаті виробничої діяльності такий ВНЗ, повністю залишається у його розпорядженні і засновник ВНЗ не має права на частку доходу (прибутку), який отримує заклад освіти;

- економічний власник (інституціональна одиниця) ВНЗ, який здійснює некомерційну діяльність, має права на отримання економічних зисків, пов'язаних із використанням у процесі економічної діяльності товарів і послуг, фінансових активів і зобов'язань завдяки прийняттю пов'язаних із цим ризиків, при цьому працівники закладу освіти не мають права на частку доходу (прибутку), отриманого від виробничої діяльності ВНЗ – увесь можливий дохід (прибуток) належить вищому навчальному закладу;

- державні і комунальні вищі навчальні заклади не можуть бути приватизовані;

- специфічний характер трудових відносин при виробництві послуг вищої освіти, які можуть бути вироблені лише за умови безпосередньої участі споживачів освітніх послуг;
- об'єктивний взаємозв'язок вищої освіти з ринком праці.

Особливості економічних відносин у сфері освіти можуть бути підставою для рішення або дій державної влади та органів місцевого самоврядування, які спрямовані на обмеження ринкових засад у вищій освіті з використанням засобів державного регулювання, встановлених законом.

Учасниками економічних відносин у вищій освіті є:

- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, їх діти – замовники і споживачі послуг вищої освіти;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування – замовники послуг освіти;
- господарські організації – юридичні особи, державні, комунальні та інші підприємства, незалежно від форм власності, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку – замовники послуг освіти;
- громадські організації – юридичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку – замовники послуг освіти;
- вищі навчальні заклади усіх типів і видів незалежно від форм власності як суб'єкти господарювання, що здійснюють виробництво послуг освіти на замовлення за узгодженою ціною – виробники послуг освіти;
- фізичні особи, що здійснюють господарську діяльність щодо надання послуг освіти і які зареєстровані в установленому законом порядку – виробники освітніх послуг;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками вищих навчальних закладів (юридичні власники) чи здійснюють щодо них організаційно – господарські повноваження на основі відносин власності.

Освіта як вид економічної діяльності – один із видів економічної діяльності, який офіційними міжнародними і національними статистичними класифікаціями визначається окремим видом на найвищому рівні ієрархічної системи кодування економічної діяльності і характеризує затрати на виробництво освітніх послуг, процес виробництва і надання освітніх послуг.

Економічна діяльність у сфері вищої освіти здійснюється за замовленням органів державної влади, місцевого самоврядування, корпорацій, інших юридичних осіб, (замовники освітніх послуг), фізичних осіб – замовників і споживачів послуг вищої освіти, які формують попит на освітні послуги; вищими навчальними закладами усіх видів і типів незалежно від форм власності, що зареєстровані у встановленому законом порядку, які формують пропозиції по виробництву освітніх послуг.

Підставою для початку виробництва послуг вищої освіти є укладання документа щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт), в якому визначаються обсяги виробництва і надання послуг освіти за рівнями освіти відповідно до визначених у законному порядку стандартів освіти або відповідно до вимог, сформульованих замовником обсягів виробництва по кожній освітній послугі за узгодженою ціною.

Економічна діяльність вищих навчальних закладів здійснюється відповідно до вимог Державної класифікації видів економічної діяльності і поділяється на основу, вторинну та допоміжну.

Основною діяльністю ВНЗ є виробництво і надання послуг освіти, яке характеризується тим, що створена у її процесі додана вартість більше доданої вартості будь-якої іншої діяльності, які можуть здійснюватись такими закладами.

Вторинною діяльністю ВНЗ є діяльність, яка здійснюється такими закладами одночасно із основною діяльністю, і продукти якої (товари і послуги), можуть бути придатні для поставки за

межі закладу освіти. Величина доданої вартості, створена у процесі вторинної діяльності, повинна бути менша доданої вартості послуг освіти.

Допоміжна діяльність ВНЗ – це діяльність, яка здійснюється в середині закладу освіти з метою створення умов для основної чи вторинної діяльності.

Порядок віднесення економічної діяльності до основної, вторинної чи допоміжної встановлюється державним органом влади у сфері статистики.

Планування здійснення виробничої діяльності, формування державної статистичної інформації, ведення бухгалтерського обліку, створення соціальних (цільових) фондів, оплата праці працівникам здійснюється ВНЗ відповідно до організаційно-правового статусу ВНЗ, визначеного юридичним власником (засновником) ВНЗ при реєстрації в установленому законом порядку і зазначається у статуті закладу освіти.

Вищі навчальні заклади, які здійснюють господарську діяльність в усіх статусах, крім статусу бюджетна установа, самостійно визначають свою організаційну структуру, встановлюють чисельність працівників і штатний розпис.

Державне і регіональне замовлення на виробництво і надання послуг вищої освіти з повною або частковою оплатою за рахунок видатків державного або місцевих бюджетів надаються вищими навчальними закладами незалежно від форм власності та місця їх знаходження. Розміри видатків державного або місцевих бюджетів, як оплата за вироблені і надані освітні послуги, повинні передбачати відшкодування витрат закладів освіти на виробництво і надання одній особі послуг освіти відповідно до визначених у законному порядку стандартів освіти. Порядок формування та розміщення державного і регіонального замовлень на послуг освіти встановлюється законодавством України про державне і регіональне замовлення.

Вищі навчальні заклади незалежно від форм власності мають право на одержання цільової і безповоротної адресної державної фінансової допомоги на оплату праці працівників відповідно до встановлених законодавством умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати, а також на проведення розрахунків за енергоносії та комунальні послуги, які споживаються закладами освіти. Розрахунок обсягу допомоги здійснюється на одиницю послуг освіти. Порядок розрахунку та умов надання субсидій для виробництва освітніх послуг затверджується Кабінетом Міністрів України.

Державні і комунальні вищі навчальні заклади не мають право випускати власні цінні папери, реалізовувати їх громадянам і юридичним особам, а також придбавати цінні папери інших суб'єктів господарювання. У той же час державні і комунальні заклади освіти мають право отримувати цінні папери інших суб'єктів господарювання у вигляді дарунків, грантів і пожертвувань.

Ціна послуги вищої освіти є вираженням у грошовій формі еквівалентом одиниці послуг освіти, яка виробляється вищим навчальним закладом на замовлення відповідно до визначених у законному порядку державних стандартів вищої освіти або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт). Ураховуючи істотну соціальну значущість послуг освіти ціни на них можуть регулюватись державою.

Установлення Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування державних регульованих цін на послуги вищої освіти в розмірі, нижчому від економічно обґрунтованого розміру без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів не допускається і може бути оскаржено у судовому порядку.

Основою визначення розрахункової вартості послуг освіти є:

- мінімальні значення вимог державного стандарту освітньої діяльності до кадрового, навчально-методичного, науково-дослідницького, матеріально-технічного, інформаційно-комунікаційного та іншого забезпечення освітньої діяльності для виробництва і надання

послуг освіти кожного рівня формальної освіти (для п'ятого – дев'ятого рівнів НРК – по кожній спеціальності);

- мінімальні значення нормативів матеріально – технічного забезпечення освітньої діяльності для виробництва і надання послуг освіти кожного рівня формальної освіти (для п'ятого – дев'ятого рівнів НРК – по кожній спеціальності), зокрема, освітлення, обігрівання приміщень, холодне та гаряче водопостачання тощо;

- мінімальні значення вимог до змісту та результатів (кваліфікацій) освітньої програми кожного рівня формальної освіти (для п'ятого – дев'ятого рівнів НРК – по кожній спеціальності), зокрема, обсягів навчальної трудомісткості (кредитів) та особливостей кадрового, навчально-методичного, інформаційно-комунікаційного та іншого забезпечення освітньої діяльності тощо.

Розрахунок вартості вироблених послуг освіти

Показники виробництва послуг вищої освіти у вартісному виразі є обов'язковою складовою сукупності показників взаємопов'язаного опису процесів і явищ економіки України відповідно до вимог визнаної на міжнародному рівні Системи національних рахунків (СНР) ⁴².

Україна у Плані заходів імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС взяла на себе зобов'язання впровадити у національну практику оновлену п'яту версію СНР 2008 до жовтня 2016 року (п. 223), в якій передбачена обов'язковість розрахунку вартості вироблених послуг освіти як невід'ємної складової валового внутрішнього продукту (ВВП) України ⁴³.

Діючий до цього часу економічний механізм у вищій освіті України функціонує практично на теоретичних засадах радянської планової економіки і не має обґрунтованої методики визначення вартості послуг освіти в умовах ринкової економіки.

Переконливим підтвердженням того, що до цього часу зазначене вище розуміння продовжує бути основою для організації економічної діяльності українських державних і комунальних вищих навчальних закладів є той факт, що всі вони здійснюють свою діяльність в організаційно-правовому статусі «бюджетна установа», які згідно діючого Бюджетного кодексу України «...повністю утримуються за рахунок державного чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими» ⁴⁴. Особливу увагу звертаємо на термін «утримуються», із розуміння якого природно випливає, що йдеться, як і за часів радянської планової економіки, про фінансування «утримання» ВНЗ, а не про оплату за вироблені і надані конкретні послуги вищої освіти, як це повинно відбуватися в умовах ринкової економіки.

Як відомо, вартість і ціна (як грошовий вираз вартості) відносяться до засадничих сучасних економічних категорій (зокрема, таких як доход, прибуток, попит, пропозиція), на основі яких виникають практично усі економічні відносини щодо: виробництва, споживання і нагромадження продуктів (товарів і послуг); формулювання цілей економічної діяльності; аналізуються макроекономічні і мікроекономічні процеси виробництва товарів і послуг (у тому числі освітніх послуг); утворення та використання доходів; ефективності збалансованого зростання суспільного виробництва.

У країнах з ринковою економікою саме у зв'язку з коливанням цін на ті чи інші товари і послуги відбувається перерозподіл робочої сили і активів між видами економічної діяльності та суб'єктами господарювання (яскравий приклад – сучасні процеси, пов'язані з цінами на нафту на світовому ринку), здійснюються заходи щодо більш ефективного використання

⁴² Система национальных счетов, 2008. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2009. – URL: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp> – Назва з титул. екрана.

⁴³ Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. – URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

⁴⁴ Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст. 572). – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

залучених до виробництва ресурсів, модернізації моделей економічної діяльності суб'єктів господарювання, галузей економіки, сфер суспільного життя⁴⁵.

На наше переконання, із наведеного вище природно випливає, що в умовах сучасної ринкової економіки безальтернативним об'єктом розрахунку вартості й ціни може бути лише конкретний продукт (товар або послуга), який має відповідно сформульовані замовником його виробництва, покупцем, або суспільством, характеристики цього продукту. Це у повній мірі відноситься і до конкретної послуги освіти, виробництво і надання якої може офіційно здійснюватись лише за умови отримання ліцензії, в якій на державному рівні встановлено певні обов'язкові вимоги (зокрема, стандарти освіти)⁴⁶.

Загальна формула визначення вартості послуг освітні, виходячи із концептуальних засад СНР 2008, може бути представлена у такому вигляді:

$$\begin{aligned} \text{Воп} &= \text{ПС} + \text{ВДВ}; \\ \text{ВДВ} &= \text{ОПНП} + \text{іП} - \text{іС} + \text{ВП, ЗД} \end{aligned}$$

де:

- Воп – вартість послуг освіти;
- ПС – проміжне споживання (витрати на товари і послуги, які використані (або будуть використані) закладами освіти на виробництво і надання послуг освіти за винятком основних фондів, використання яких відображається як «використання основного капіталу»;
- ВДВ – валова додана вартість як результат виду економічної діяльності «Освіта»;
- ОПНП – оплата праці найманих працівників (включає заробітну плату, фактичні та умовні внески на соціальне страхування, яке здійснюється роботодавцями й обчислюється на підставі нарахованих сум;
- іП – інші податки (пов'язані з виробництвом послуг освіти, уключають можливі платежі закладів освіти до державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів у зв'язку з використанням дозволів на специфічні види діяльності);
- іС – інші субсидії (пов'язані з виробництвом послуг освіти, які можуть надаватись закладам освіти для здійснення певної економічної та соціальної політики щодо використання ресурсів);
- ВП, ЗД – валовий прибуток, змішаний дохід (показник, що характеризує перевищення доходів над витратами, які заклади освіти мають у результаті виробництва і надання освітніх послуг)⁴⁷.

Запропонована загальна формула визначення вартості послуг вищої освіти повністю відповідає встановленому СНР порядку визначення загальної вартості усіх товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів України у звітному періоді (показник «Випуск»), яка (вартість) складається із суми витрат на товари і послуги, які використані інституційними одиницями (до яких належать і заклади освіти) для виробничих потреб (показник «Проміжне споживання») та значень показника валової доданої вартості (ВДВ). У свою чергу, значення показника ВДВ складається із оплати праці найманих працівників (ОПНП), інших податків за виключенням інших субсидій (ІП-ІС), та валового прибутку, валового доходу (ВП,ВД). Хочемо також привернути увагу до того, що саме ВДВ може бути для освіти джерелом капітальних вкладень і додаткових надходжень за виробництво і надання послуг освіти більш високої якості, ніж це передбачено відповідними стандартами освіти. Крім того вважаємо, що запропонована загальна формула має бути основою для розробки відповідних

⁴⁵ Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – №1. с.10–25.

⁴⁶ Там – же стр 16.

⁴⁷ Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – №1. с.10–25.

формул розрахунків вартості послуг освіти кожного рівня формальної освіти (для 3-9 рівні освіти – по кожній спеціальності) з використанням відповідних коефіцієнтів для урахування особливостей їх виробництва і надання (історичних, регіональних, соціальних, якісних тощо) ⁴⁸.

У зв'язку з протиріччям між нормою Бюджетного кодексу України щодо неприбутковості державних і комунальних вищих навчальних закладів, як бюджетних установ, та фактичними результатами цих ВНЗ, хочемо ще раз вказати на невідповідність діючого економічного механізму освіти засадам ринкової економіки. У ринковій економіці у результаті економічної діяльності практично завжди є або прибуток (доход), чи збитки. Враховуючи особливий характер вищої освіти, як виду економічної діяльності ринкової економіки, СНР 2008 передбачає можливість відносити заклади освіти до некомерційних організацій (НКО), «...які створюються з метою виробництва товарів і послуг, чий статус не дозволяє їм бути джерелом доходу, прибутку чи іншої фінансової вигоди для одиниць, які їх засновують, контролюють чи фінансують»⁴⁹.

На практиці виробнича діяльність ВНЗ повинна створювати або доход, або збиток, але любий доход, який вони можуть отримати, не може бути присвоєним іншими інституціональними одиницями. Статут організації, у відповідності до якого вони засновані, сформульовано таким чином, що інституціональні одиниці, які контролюють чи управляють ними, не мають права на отримання частки в любых прибутках, або інших доходах, які вони отримують. З такої причини вищі навчальні заклади нерідко звільнені від сплати податків ⁵⁰. У сучасній ринковій економіці одним із найважливіших показників виступає валова додана вартість (ВДВ), який характеризує вклад окремого виробника, галузі, сектора у створенні валового внутрішнього продукту (ВВП), оскільки саме ВДВ у СНР є джерелом створення первинних доходів. Отже, нами сформульовані наступні визначення.

Виробник послуг вищої освіти – вищий навчальний заклад або фізична особа, який (яка) здійснює господарську діяльність щодо виробництва і надання освітніх послуг відповідно до визначених у законному порядку стандартів освіти (стандартів освітніх послуг) або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт), та зареєстрований у встановленому законом порядку.

Вищий навчальний заклад (виробник послуг вищої освіти) як суб'єкт економічної (господарської) діяльності – це інституціональна одиниця, основною метою якої є виробництво і надання послуг вищої освіти відповідно до визначених у законному порядку державних стандартів вищої освіти (державних стандартів послуг вищої освіти) або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт) та яка зареєстрована у законному порядку.

Організаційно-правовий статус вищого навчального закладу визначається юридичним власником (засновником) ВНЗ при реєстрації в установленому законом порядку і зазначається у статуті ВНЗ.

Вищі навчальні заклади можуть здійснювати освітню і економічну діяльність у одній із таких організаційно – правових форм (статусів):

- бюджетна установа, як одиниця сектора державного управління;
- некомерційна (неприбуткова) організація (заклад), яка створюється з метою ринкового виробництва послуг освіти;

⁴⁸ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні НАПН. – URL: <http://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzLVE0czBVRIZXR2NsTkk0blc4bGNnTjNzbGNF/view>

⁴⁹ Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – №1. с.22.

⁵⁰ Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2012

- некомерційна (неприбуткова) організація (заклад), яка створюється з метою неринкової освітньої діяльності;

- підприємство, як одержувач бюджетних коштів та коштів із інших джерел фінансування за вироблені та надані послуг вищої освіти.

Вищі навчальні заклади як бюджетні установи – це організації, створені органами державної влади, місцевого самоврядування для неринкової освітньої діяльності, які повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджету. Результати своєї освітньої діяльності вони надають споживачам безоплатно або по економічно незначним цінам. Бюджетні установи є неприбутковими. Уся господарська діяльність здійснюється відповідно до положень Бюджетного кодексу України.

Вищі навчальні заклади як некомерційні організації, які створюються з метою ринкового виробництва послуг вищої освіти – це організації, які створюються з метою ринкового виробництва послуг вищої освіти за замовленням юридичних осіб (органи державного управління, органи місцевого самоврядування, корпорації, підприємства тощо) або фізичних осіб відповідно до визначених у законному порядку державних стандартів вищої освіти або відповідно до вимог, сформульованих замовником у документі про виконання замовлення (договір, угода, контракт) за узгодженою ціною послуги вищої освіти. Будь-який можливий дохід (прибуток), який отримує ВНЗ у статусі некомерційної організації у результаті виробничої діяльності, повністю залишається у його розпорядженні, а засновник ВНЗ не має права на частку доходу (прибутку). Не мають права на частку доходу (прибутку) і працівники ВНЗ – увесь можливий дохід (прибуток) належить ВНЗ. Такі вищі навчальні заклади мають право використовувати можливий дохід від пожертв, грантів і дарунків для того, щоб дещо понизити ціни за послуги освіти. Як некомерційні організації, заклади освіти можуть звільнитися від сплати податків.

Вищі навчальні заклади як некомерційні (неприбуткові) організації, які створюються з метою неринкової діяльності – це некомерційні організації (вищі навчальні заклади), які створені з метою неринкової освітньої діяльності на благодійній основі, і які результати своєї освітньої діяльності надають споживачам безоплатно або по економічно незначним цінам послуги вищої освіти. Будь-який можливий дохід (прибуток), який отримує ВНЗ у результаті неринкової виробничої діяльності, повністю залишається у його розпорядження, а засновник ВНЗ не має права на частку доходу (прибутку). Не мають права на частку доходу (прибутку) і працівники закладу освіти або волонтери – увесь можливий дохід (прибуток) належить ВНЗ. Такі ВНЗ мають право використовувати можливий дохід від пожертв, грантів і дарунків для розширення своєї освітньої діяльності на безоплатній основі або для зменшення економічно незначних цін. Як некомерційні організації ВНЗ можуть звільнитися від сплати податків.

Подібність складу структури вартості послуг вищої освіти, значення якої сформовані на положеннях СНР, і складу структури видатків Зведеного бюджету України на фінансування вищої освіти за економічною бюджетною класифікацією, значення якої сформовані на засадах принципів Бюджетної системи, дає достатні підстави для оптимізму щодо можливості і розробки науково-обґрунтованої Методики визначення (розрахунку) послуг освіти, зокрема й вищої⁵¹.

У СНР 2008 використовуються такі види цін для виміру виробництва товарів і послуг – основні ціни, ціни виробника й ціни покупця.

Основна ціна – це сума, яка має бути отримана виробником від покупця за одиницю товару або послуги, вироблених у якості випуску, мінус любий податок, який підлягає до сплати, і плюс люба субсидія, яка підлягає отриманню виробником як наслідок їх виробництва

⁵¹ Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – №1. с.10–25

або продажі. Вона включає любі транспортні витрати, представлені окремо у рахунках-фактурах виробником.

Ціна виробника – це сума, яка має бути отримана виробником від покупця за одиницю товару або послуги, вироблених у якості випуска, мінус любий нарахований ПДВ або аналогічний податок. Вона не виключає транспортні витрати, представлені окремо в рахунках-фактурах виробником.

Ціна покупця – це сума виплачена покупцем, виключаючи любий ПДВ або аналогічний податок, які підлягають відрахуванню покупцем, за поставку одиниці товару або послуги у встановлені покупцем терміни і місце. Ціна покупця товару включає любі транспортні витрати, сплачені окремо покупцем за поставку у встановлені покупцем терміни і місце⁵².

У логічному зв'язку з викладеним вище визначенням «послуга вищої освіти», загальною формулою визначення вартості послуг освіти, визначеннями основної ціни, ціни виробника і ціни покупця, як основних концептуальних складових визначення вартості послуг вищої освіти, вважаємо за необхідне вказати на ще декілька важливих положень, зокрема: термін виробництва і надання послуг освіти; методична основа розрахунку фактичної вартості освітньої послуги (собівартість); методична основа розрахункової вартості послуг вищої освіти.

Загальним терміном виробництва і надання конкретної послуги освіти слід вважати початок навчання за конкретною освітньою програмою і завершення навчання з отримання відповідного документу (свідоцтво, атестат, диплом, сертифікат тощо), тобто весь термін здобуття відповідної освіти з розбивкою на певні періоди (навчальний рік, клас, курс, семестр тощо). Вартість навчання розраховується за весь період навчання з можливою розбивкою на встановлені періоди, про що зазначається у договорі на виробництво і надання освітньої послуги.

Основою розрахунку фактичної вартості послуг освіти мають бути дані бухгалтерського обліку конкретного вищого навчального закладу. При цьому слід взяти до уваги той факт, що діюча система бухгалтерського обліку закладів освіти, які здійснюють господарську діяльність в організаційно-правовому статусі, «бюджетна установа», не дозволяє забезпечити розрахунок вартості конкретних освітніх послуг належним чином і, у цьому зв'язку, потребує кардинальних змін.

Розрахункова вартість послуг вищої освіти має визначатись із урахуванням:

- вимог Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД) та Державного класифікатора продукції та послуг (ДКПП) щодо складу виду економічної діяльності «Освіта», секції «Послуги у сфері освіти».

- мінімальних значень вимог стандарту освітньої діяльності до кадрового, навчально-методичного, науково-дослідницького, інформаційно-комунікаційного та іншого забезпечення освітньої діяльності для виробництва й надання послуг вищої освіти кожного рівня формальної освіти (для 5 - 9 рівнів НРК – по кожній спеціальності);

- мінімальних значень нормативів матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності для виробництва и надання послуг вищої освіти кожного рівня формальної освіти (для 5 - 9 рівнів НРК - по кожній спеціальності), зокрема, опалення приміщень, холодного і гарячого водопостачання, освітлення приміщень, тощо;

- мінімальних значень вимог до змісту та результатів (кваліфікацій) освітньої програми кожного рівня формальної освіти (для 5 - 9 рівнів НРК - по кожній спеціальності), зокрема, обсягів кредитів (навчальної трудомісткості) та особливостей кадрового, навчально-

⁵² Система национальных счетов, 2008. Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2012, с 191-194

методичного, науково-дослідницького, інформаційно-комунікаційного та іншого забезпечення⁵³.

Економічна конкуренція у сфері вищої освіти є змаганням між споживачами послуг вищої освіти та змаганням між вищими навчальними закладами - виробниками послуг вищої освіти щодо здобуття певних економічних вигод завдяки їх власних досягнень.

Метою змагання між споживачами послуг вищої освіти є отримання послуг вищої освіти у тих вищих навчальних закладах, які відповідають їх релігійним, філософським та педагогічним уподобанням, їх рівню підготовки до здобуття вищої освіти, їх інформованості про умови надання та якість послуг вищої освіти, які вони сподіваються отримати у тих чи інших вищих навчальних закладах, цінову політику ВНЗ на послуги вищої освіти.

Метою змагання між вищими навчальними закладами – виробниками послуг вищої освіти є отримання оптимальних для них обсягів державного та/або регіонального замовлень на виробництво та надання послуг вищої освіти з оплатою за рахунок державного та/або місцевих бюджетів у розмірах, які повністю відшкодовують їх фактичні затрати на виробництво та надання послуг вищої освіти; оптимальних для них обсягів корпоративних та/або індивідуальних замовлень на виробництво та надання послуг вищої освіти з оплатою із не бюджетних джерел фінансування у розмірах, які повністю відшкодовують їх фактичні витрати на виробництво та надання послуги освіти і які дозволяють сформувати фонди для розвитку ВНЗ; отримання цільової безповоротної фінансової допомоги від органів державної влади та органів місцевого самоврядування на розвиток вищого навчального закладу; отримання пожертв, дарунків, грантів із недержавного сектора економіки; залучення до освітньої діяльності у цих ВНЗ споживачів послуг вищої освіти з вищими рівнями підготовки, що дасть змогу на цій основі надати послуги вищої освіти більш якісного рівня і поліпшити свою ділову репутацію ВНЗ з високою якістю послуг.

Органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що регулюють відносини у освіті, забороняється приймати акти або вчиняти дії, що визначають привілейоване становище учасників економічних відносин у сфері освіти, суб'єктів господарювання тієї чи іншої форм власності, або ставлять у нерівне становище окремих учасників економічних відносин у вищій освіті чи іншим способом обмежують економічну конкуренцію у вищій освіті. У разі порушення цієї вимоги органи державної влади, до повноважень яких належить контроль та додержання антимонопольно-конкуренційного законодавства, а також суб'єкти господарювання можуть оспорювати такі акти в установленому законом порядку.

Рішення або дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які спрямовані на обмеження економічної конкуренції чи можуть мати наслідком такі обмеження у вищій освіті, визначаються обґрунтованими у випадках:

- надання допомоги соціального характеру окремими споживачами послуг вищої освіти чи окремими вищими навчальними закладами за умови, що допомога подається без дискримінації інших споживачів послуг вищої освіти чи ВНЗ;

- надання допомоги споживачам послуг вищої освіти та закладам вищої освіти за рахунок державних ресурсів із метою відшкодування збитків, завданих стихійним лихом або іншими надзвичайними подіями.

Вищі навчальні заклади за сприяння зацікавлених організацій можуть розробляти правила професійної етики конкуренції у сфері вищої освіти. Правила професійної етики конкуренції у вищій освіті погоджуються з Антимонопольним комітетом України.

⁵³ Вітренко Ю.М. Вартість і ціни освітніх послуг / Ю.М. Вітренко // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Фінанси України». – 2017. – № 1. с.10 –25

Майнові права вищих навчальних закладів.

1. Вищі навчальні заклади – бюджетні установи – отримують державне чи комунальне майно на праві оперативного управління.

2. Вищі навчальні заклади, як неприбуткові організації і підприємства – можуть отримувати державне чи комунальне майно на праві господарського відання або у власність.

3. Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, створені у закладі освіти, належать вищому навчальному закладу та авторам. При цьому авторам має належати не менше половини майнових прав. Якщо об'єкт створено за договором з юридичною чи фізичною особою, майнові права розподіляються відповідно до договору.

Засновник вищого навчального закладу має право надавати закладу освіти додаткове фінансування понад обсяг, що визначається сумарною вартістю послуг вищої освіти.

Вищі навчальні заклади отримують державне фінансування на підготовку фахівців за результатами діяльності, яке надається в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у освіті і науці. Формула для розрахунку розміру базового фінансування повинна містити ключові параметри витрат (кількість здобувачів вищої освіти за бюджетні кошти з урахуванням рівня та ступеня вищої освіти, спеціальності та форми навчання, профілю та статусу вищого навчального закладу), успішності та функціонування навчального закладу (публікації, науково-дослідна діяльність, інтернаціоналізація, внутрішня система забезпечення якості, рівень працевлаштування випускників за фахом, відкритість інформації, статус дослідницького, частка позабюджетних надходжень від осіб, здобувають вищу освіту, частка державних та частка позабюджетних надходжень, спрямованих на фінансування наукових досліджень тощо) та розмір базового (блочного) фінансування за попередній період.

Державне фінансування вищої освіти у 2012-2014 рр. на 87,9 % здійснювалося за рахунок видатків Державного бюджету України, а на 12,1 % - за рахунок місцевих бюджетів. 51,4 % вищих навчальних закладів перебувають у державній власності, 28,2 % - у комунальній, 20,4 % - у приватній.

Щодо характеристики державного фінансування ВНЗ слід брати до уваги ту обставину, що згідно положень діючого Бюджетного кодексу України державні і комунальні ВНЗ платять за здобуття вищої освіти, яку здійснюють понад 50 % студентів, відносять до бюджетних коштів.

Основною проблемою фінансування освіти в Україні є невідповідність діючого економічного механізму засадам ринкової економіки. Як і за часів планової радянської економіки державні видатки на освіту виділяються на «утримання державних і комунальних навчальних закладів», а не на оплату вироблених і наданих закладами освіти конкретних видів освітніх послуг з урахуванням їх якості.

Виходячи з викладеного рекомендується:

Поліпшити розподіл ресурсів, зміцнюючи систему міжбюджетних відносин і забезпечуючи достатні бюджетні заощадження у рамках наявного обсягу фінансування сфери освіти з тим, щоб перерозподілити їх для підвищення якості видатків у цій сфері.

Головним напрямом реформування діючого механізму фінансування освіти має стати внесення конкретних змін до нормативно-правових актів, які регулюють його функціонування (перш за все до Бюджетного кодексу України, закону України «Про освіту», інших законів у сфері освіти), та щодо можливості вищим навчальним закладам здійснювати господарську діяльність не лише у статусі «бюджетна установа».

Розділ 4.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРЕТЕНДЕНТІВ НА ЗАЙНЯТТЯ ПОСАД ПЕДАГОГІЧНИХ (НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ) ПРАЦІВНИКІВ, ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ, ЩО ПРОХОДЯТЬ ЧЕРГОВУ АТЕСТАЦІЮ ЧИ ДОБРОВІЛЬНУ СЕРТИФІКАЦІЮ

С. Мельник, кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Д. Лебідь, науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Методичні підходи щодо визначення рівня компетентності претендентів на зайняття посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників, працівників сфери освіти, що проходять чергову атестацію чи добровільну сертифікацію (далі – МП) направлені на:

- оцінювання компетентності працівників сфери освіти для використання його результатів під час чергової атестації чи добровільної сертифікації;

- оцінювання як основних, так і додаткових професійних компетенцій (компетентностей) претендентів на зайняття посад педагогічних (науково – педагогічних) , умотивованих до працевлаштування (методом самооцінки за індикаторами (показниками), зведеними до 11 груп вимог);

- співставлення результатів оцінювання із еталонними значеннями (індикаторів (показників) вимог до певної (випитаної та / чи наявної на місцевому ринку праці) посади в закладах освіти. Під час розробки МП використовувалися окремі попередні доробки ДУ НДІ соціально-трудова відносин, матеріали інформаційно-аналітичних мереж США, Німеччини, Великої Британії тощо.

Оцінювання (визначення) компетентності претендентів на зайняття посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників, працівників сфери освіти, що проходять чергову атестацію чи добровільну сертифікацію.

Воно має свої особливості, які полягають у наступному:

- ці категорії незайнятого населення та педагогічних (науково – педагогічних) працівників, як правило, мають професійний стаж роботи, високий рівень кваліфікації та певний життєвий трудовий досвід (зміна роботи, кар'єрне зростання, професійна підготовка і підвищення кваліфікації);

- ключовий метод оцінювання, який застосовується у цих МП, зорієнтований на самооцінку під контролем (наглядом) експертів. Зниження суб'єктивності за цим методом полягає в тому, що це доросле та професійно досвідчене населення, яке може, зокрема, як найоб'єктивніше оцінити свої здатності та здібності;

- у результатах оцінювання важливі не абсолютні показники (кількість балів), а їх відношення до рівнів шкали оцінювання.

Оцінювання проводиться у 2 етапи:

1 етап – безпосереднє оцінювання за прийнятими підходами;

2 етап – співставлення результатів оцінювання з еталонними значеннями індикаторів / показників (середні показники, визначені шляхом опитування керівників, фахівців та експертів з освітянського середовища) вимог до посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників, у тому числі, випитаних на місцевому ринку праці.

Методичні підходи щодо визначення індикаторів (показників), які характеризують вимоги до посади педагогічного (науково – педагогічного) працівника:

1. Запропоновані вимоги до здатностей (компетенцій) працівників спрямовані, перш за все, на внутрішнє застосування під час атестації, сертифікації, добору, розстановки кадрів,

їхнього кар'єрного зростання, визначення потреби в підвищенні кваліфікації, додаткову підготовку (перепідготовку) кадрів та використання під час розроблення професійних стандартів, а також для переходу від професійних до кваліфікаційних (освітніх) стандартів.

2. Змістовну частину, класифікацію вимог до знань, навичок, здатностей, виробничої діяльності, умов праці, вимог до працівника, професійних інтересів та очікувань від роботи частково взято із Інформаційної мережі занять (Occupational Information Network, O'Net), яка застосовується Управлінням зайнятості та освіти США, та доповнено додатковими параметрами. Експертній групі надається можливість розширювати за необхідності перелік та зміст індикаторів (показників) до вимог 1-8 групи.

3. Кількісну оцінку (еталонні значення) для кожного індикатора (показника) в межах його групи визначає експертна група, до складу якої входять представники зацікавлених сторін (кадрові служби закладів освіти, їхні керівники, науковці, профільні професійні асоціації та інші громадські об'єднання, найбільш досвідчені та авторитетні педагогічні (науково – педагогічні) працівники за відповідними посадами). Абсолютні значення індикатора (показника) вимірюються як експертною групою, так і особою, яку оцінюють, за 100-бальною шкалою, де 0 – відсутність компетентностей 100 – максимальна їх наявність. При формуванні змістовної частини індикаторів (показників) використовуються також наявні нормативні матеріали щодо посади чи групи посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників (кваліфікаційні характеристики, посадові інструкції, норми та нормативи часу, виробітку, вимоги до умов та охорони праці тощо). Таким чином, еталонні значення індикаторів (показників) вимог до певної посади розроблюються окремими групами експертів з освітнього середовища, які за нею (посадою) найбільш професійно можуть визначити рівень вимог до компетенції (компетентностей).

4. За своєю структурою індикатори (показники), тобто вимоги до посади педагогічного (науково – педагогічного працівника) поділяються на 11 груп:

- 1) необхідні знання;
- 2) необхідні навички;
- 3) інші необхідні здатності (компетенції);
- 4) виробнича діяльність;
- 5) умови праці;
- 6) професійні інтереси;
- 7) очікування від роботи;
- 8) вимоги до працівника та/чи вимоги працівника;
- 9) суміжні та подібні заняття;
- 10) необхідна кваліфікація;
- 11) освітній рівень (Додаток 4.1).

Слід зазначити, що в процесі оцінювання експерт може застосовувати, виходячи з потреби, будь-які з цих 11 груп індикаторів (показників) вимог, але в обов'язковому порядку ті, що вписані в пп. 1-5, 8 та 10.

5. Виходячи із коротко - та середньострокової потреби регіону в педагогічних (науково – педагогічних) кадрах, частоти проходження ними чергової атестації та добровільної сертифікації (для визначених педагогічних посад) експертна група формує перелік посад з набором еталонних індикаторів (показників) вимог до кожної з них. Приклад розробленої моделі для окремої посади наведено у Додатку 4.2.

Оцінювання компетенцій (компетентностей):

Претенденти на зайняття посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників, працівники сфери освіти, що проходять чергову атестацію чи добровільну сертифікацію, самостійно (за сприянням експерта) проводять відповідні вимірювання.

5. Співставлення результатів оцінювання зі шкалою оцінки необхідних (еталонних) компетенцій (компетентностей)

Шкала оцінки компетенцій (компетентностей) для посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників має такий вигляд:

<i>Значення рівнів шкали</i>	<i>Кількість балів (від 0 до 100)</i>	<i>Оцінка необхідних компетенцій (компетентностей)</i>
Основні	80 – 100	висока
	60 – 79	достатня
	50 – 59	прийнятна
Допоміжні	40 – 49	перехідна
	20 – 39	низька
Несуттєві	до 20	наднизька

Ця шкала сформована за попередніми результатами оцінювання, отриманими під час авторських досліджень у 2006 – 2009 роках за 6 професійними групами, та носить рекомендаційний характер для експертної групи з розробки еталонних значень індикаторів (показників). За допомогою цієї шкали експертна група відсіює з еталонного набору індикаторів (показників) допоміжні (за необхідності) та несуттєві значення.

Залежно від мети оцінювання претендентів на зайняття посад педагогічних (науково – педагогічних) працівників, працівників сфери освіти, що проходять чергову атестацію чи добровільну сертифікацію результати їхнього оцінювання співставляються з основними (від 50 до 100 балів – орієнтир на проходження атестації, визнання сертифікації, подальші профпідготовка та підвищення кваліфікації; підбір за подібними (близькими, суміжними) посадами тощо) та допоміжними (від 20 до 49 – орієнтир на безпосереднє працевлаштування претендента за посадами з нижчими кваліфікаціями) значеннями рівня шкали.

Співставлення результатів оцінювання з еталонними індикаторами (показниками) вимог за певною посадою проводиться за кожною із 11 груп вимог чи їх обов'язковою частиною, наприклад:

<i>Результати оцінювання компетенцій (компетентностей) працівника, який був зайнятий до вивільнення на посаді техника-маркшейдера, та претендує на зайняття посади викладача геодезії</i>			
<i>Група індикаторів(показників), індикатори(показники)</i>	<i>Результати оцінювання, балів</i>	<i>Еталонні значення індикаторів (показників) шкали, балів (>50 балів)</i>	<i>Відхилення +, -, балів</i>
I. Необхідні знання			
1.1. Математичні	65	55	10
1.2. Державна мова	80	80	-
1.3. Обстеження та рекомендації	60	60	-
1.4. Проектування	70	50	20
1.5. Механіка	50	45	5
1.6. Розроблення й технології	55	60	-10
1.7. Виробництво та оброблення	40	30	10
1.8. Адміністрування й управління	50	60	-10

Прийняття рішення щодо відносної відповідності компетентностей оцінюваного еталонним значенням індикаторів (показників) за певною посадою можливе за умови:

- якщо більше половини індикаторів (показників) співпадає (або вище) еталонних їх значень за кожною групою індикаторів (показників), то вважається, що оцінюваний відповідає мінімальному рівню вимог (за 1–8 групою індикаторів (показників));

- якщо оцінюваний відповідає мінімальному рівню вимог за кожною з 1–4 групи індикаторів (показників) та не менш як двома групами із 5–8 груп індикаторів (показників);

- якщо оцінюваний відповідає мінімальному рівню вимог за кожною з 1–4 групи індикаторів (показників) та має не менше третини відповідностей еталонним значенням за кожною із 5–8 груп індикаторів (показників).

6. Експертна група стосовно оцінюваних, які не пройшли професійний відбір за підходами, вписаними у п.5., відбирає для кожного з них найбільш високі результати у розрізі індикаторів (показників) відповідних груп. Цей набір показників слугуватиме інструментарієм для пошуку найбільш оптимальних еталонних значень за тією чи іншою посадою.

За наведеним прикладом (п. 5.) можна зробити висновок (за групою індикаторів (показників) «Необхідні знання») про те, що:

- оцінюваний працівник за наявними у нього знаннями, віднесеними до основних компетенцій (компетентностей), в цілому відповідає вимогам, що висуваються до необхідних знань за посадою викладач геодезії (у 6 з 8 випадків має місце перевищення рівня 50-ти балів);

- за позицією 1.6. для працівника буде необхідна першочергова професійна підготовка (короткотермінові курси), а за позицією 1.8. – підвищення кваліфікації (у подальшому).

7. Інформація, вписана в групах індикаторів (показників) 9 – 11 носить контрольний характер для розробників еталонних значень індикаторів (показників) та при співставленні з ними результатів оцінювання, так як посади педагогічних (науково – педагогічних) працівників відносяться до категорії регульованих професій.

Додатки

Додаток 4.1

Групи компетенцій (компетентностей) з індикаторами (показниками) їх оцінювання

Необхідні знання

Важливість, бали (від 0 до 100)	Знання
	Економіка та бухгалтерський облік – теоретичні та практичні знання у сфері економіки та бухгалтерського обліку, фінансових ринків, банківської справи, аналізу та звітності фінансових показників.
	Адміністрування й управління – знання ділових та управлінських принципів стратегічного планування, розподілу ресурсів, моделювання людських ресурсів, техніки управління, виробничих методів і координації людей та ресурсів.
	Математичні – знання арифметики, алгебри, геометрії, статистичних розрахунків та їх форм.
	Право – знання права, юридичних законів, судових процедур, прецедентів, урядових інструкцій та розпоряджень, правил політичного процесу.
	Державна мова – знання структури та змісту української мови, включаючи значення, вимову та правила складання слів, граматику.
	Комунікації та засоби інформації – знання виробництва засобів інформації, комунікацій, технік і методів її розповсюдження. Сюди входить пошук альтернативних шляхів для інформування й ознайомлення через письмові, усні та візуальні засоби інформації.
	Психологія – знання людської поведінки та її характеристик, індивідуальних особливостей та відмінності у здібностях (здатностях) та інтересах, визначення здібностей до навчання і мотивації, наукових методів психології, оцінка та аналіз поведінкових та емоційних розладів.
	Навчання та підготовка – знання принципів і методів проектування навчального плану і тренінгів, групового та індивідуального навчання, інструктування та вимірювання ефекту від навчання.
	Продажі та маркетинг – знання принципів і методів представлення, просування та продажу продуктів чи послуг. Сюди відноситься знання маркетингової стратегії та тактики, демонстрації продукції, техніки продажу та систем контролю за продажами.
	Комп'ютери й електроніка – знання схем управління, процесорів, чипів, електронного оснащення, комп'ютерного устаткування та програмного забезпечення, включаючи власне програмування.
	Персональні ресурси – знання принципів і процедур персонального рекрутингу, відбору, навчання, компенсації за користь, трудових взаємовідносин і переговорів (співбесід), персональних систем інформації.
	Діловодство – знання адміністративних і канцелярських процедур і систем, таких як обробка текстів, управління реєстрацією та записами, стенографія та запис, правил оформлення, та інших офісних процедур і технологій.
	Клієнтські та індивідуальні послуги – знання принципів і процесів надання (забезпечення) клієнтських і індивідуальних послуг. Сюди відноситься оцінка потреб клієнтів, застосування стандартів якості послуг та оцінка задоволення клієнта.

	Суспільна безпека й охорона – знання необхідного оснащення, процедур і дій, що сприяють ефективному захисту людей та підприємств, установ, організацій.
	Телекомунікації – знання трансляції, радіомовлення, перемикання, контролю й управління телекомунікаційними системами.
	Історія – знання історичних явищ та їх наслідків, впливу на цивілізацію та культуру.
	Філософія – знання різних систем філософії та релігії. Сюди відносяться знання їх основних принципів, значення, етики, способів мислення, звичаїв, методів їх впливу на культуру людини.
	Виробництво та оброблення – знання вартості сировини, процесів виробництва, контролю якості та іншої техніки для максимізації ефективності виготовлення та розповсюдження виробів.
	Соціологія й антропологія – знання колективної поведінки та соціальних тенденцій впливів, людських переміщень, етнічної приналежності, їх культури та історії.
	Обстеження та рекомендації – знання принципів, методів і процедур діагностики, обстеження та відновлення фізичних і розумових відхилень.
	Географія – знання принципів і методів опису особливостей Землі, у т.ч. акваторій та повітря, включаючи їх фізичні характеристики, розташування, взаємозв'язки та розподіл рослин, тварин та людського життя.
	Транспортування – знання принципів і методів переміщення людей чи виробів повітряними, залізничними, морськими чи автомобільними шляхами, включаючи відносні витрати та зиски.
	Біологія – знання рослинних і тваринних організмів, їх тканин, клітин, функцій, взаємозв'язку та взаємодії один з одним та навколишнім середовищем.
	Будівництво та конструювання – знання матеріалів, методів і інструментів, необхідних для конструювання та/чи ремонту будинків, будівель чи інших структур, таких як шосе й дороги.
	Хімія – знання хімічної будови, структури та властивостей матерії і хімічних процесів перетворення, яким вони піддаються. Сюди відносяться знання про використання хімічних продуктів та їх взаємодію, виробничі технології небезпечних речовин та інші.
	Проектування – знання технік проектування, інструментів і принципів, необхідних у виконанні точних технічних планів, світлокопіювальних паперів, малюнків і моделей.
	Розроблення та технологія – знання практичного застосування наукових розробок і технологій. Сюди відносяться застосування принципів, техніки, процедур і устаткування для виробництва різних виробів і послуг.
	Мистецтво – знання теорії та техніки, необхідних для складання, представлення й виконання музики, танцю, візуального мистецтва, драми, скульптури та інше.
	Харчове виробництво – знання технології й устаткування для садіння, вирощування та збору врожаю харчових продуктів (рослин і тварин), включаючи техніку їх складування, пересування та переробки.
	Іноземна мова – знання структури та змісту іноземної мови, включаючи розуміння значень, принципів вимови слів, правил граматики.
	Механіка – знання машин та інструментів, включаючи їх проектування, використання, ремонт та обслуговування.

	Медицина та стоматологія – знання інформації та техніки, які необхідні для діагностування та оброблення ушкоджень, хвороб та уражень людини. Сюди відноситься знання ознак, методів оброблення, властивостей препаратів, їх взаємодій та профілактичних засобів охорони здоров'я.
	Фізика – знання та прогнозування фізичних принципів, законів, їх взаємозв'язку та використання для розуміння динаміки рідини, матеріалів і атмосфери та знання механічних, електричних, атомних та субатомних структур і процесів.

Необхідні навички

Важливість, бали (від 0 до 100)	Навички
	Управління фінансовими ресурсами – визначення того, як будуть використані кошти для виконання роботи з розрахунку витрат.
	Математичні – використання математичних методів для вирішення проблем.
	Критичного мислення – використання логіки та міркування для визначення сильних та слабких сторін альтернативних рішень, наслідків та проблем.
	Судження та прийняття рішення – розрахунок відносної вартості та прибутків від потенційної діяльності для вибору найбільш прийняттого варіанта.
	Розуміння прочитаного – розуміння письмових речень та розділів документів, пов'язаних з роботою.
	Розмовні – співбесіди для більш ефективного передавання інформації.
	Оцінки систем – визначення критеріїв чи індексів характеристик систем і необхідних дій для поліпшення чи корегування характеристики стосовно цілей системи.
	Написання – ефективне володіння письмом.
	Системного аналізу – визначення того, як має функціонувати система та який буде вплив на результати в певних умовах діяльності та середовища.
	Комплексного вирішення завдань – визначення комплексу завдань і розгляд інформації, що з ними пов'язана, для прийняття рішення та його оцінки.
	Активного навчання – розуміння значення нової інформації як для сучасного, так і для майбутнього розв'язання проблем та прийняття рішень.
	Контрольні – контроль/оцінювання себе особисто, інших працівників чи організацій для прийняття заходів щодо удосконалення чи корегування.
	Координаційні – регулювання діяльності інших.
	Активного слухання – повна увага, коли говорять інші, надання часу підлеглим на обмірковування для розуміння певної роботи, постановка відповідних запитань, тобто вміння слухати.
	Операційного аналізу – аналіз потреб та вимог до виробу (послуги) для створення його (її) проекту (макета).
	Методологічні – використання наукових правил і методів для розв'язання проблем.
	Управління персоналом – мотивація, розвиток та спрямованість людей до роботи, визначення найкращих кандидатів для певної роботи.

	Переконання – переконання інших змінити позицію чи поведінку.
	Соціальної проникливості – знання поведінки людей та розуміння їхніх дій.
	Вивчення стратегічного планування – відбір та використання навчальних інструкційних методів і відповідних процедур у разі вивчення нових матеріалів.
	Управління матеріальними ресурсами – дотримання відповідного використання устаткування, засобів та матеріалів, необхідних для виконання певної роботи.
	Переговорні – уміння викликати в інших прихильність до себе та шукати компроміси.
	Управління часом – відповідальне використання свого робочого часу та управління часом інших.
	Інструктування – навчання інших певному виду діяльності (роботи).
	Діяльності та управління – операційний контроль устаткування чи систем.
	Аналізу контролю якості – проведення випробувань і перевірок виробів, послуг чи процесів для оцінки якості або характеристики (відповідності).
	Орієнтації обслуговування – активне спостереження за напрямками надання допомоги працівникам.
	Відбору устаткування – визначення типів інструментів та устаткування, які необхідні для виконання роботи.
	Програмування – написання комп'ютерних програм.
	Пошуку несправностей – визначення випадків операційних помилок та прийняття рішення щодо їх усунення.
	Встановлення устаткування – установлення устаткування, машин, електропроводки чи програм згідно з технічними умовами.
	Операційного контролю – спостереження за датчиками, іншими показниками для контролю справності роботи машини (іншого обладнання).
	Обслуговування устаткування – виконання технічного обслуговування устаткування та визначення необхідності ремонту.
	Ремонту – ремонт машин та систем з використанням необхідних інструментів.
	Проектування технології – генерування чи пристосування устаткування й технології для задоволення потреб користувача.

Інші необхідні здатності (компетенції)

Важливість, бали (від 0 до 100)	Здатність
	Дедуктивне міркування – здатність застосовувати загальні правила до специфічних проблем для їх розумного розв'язання.
	Математичне міркування – здатність вибрати правильні математичні методи чи формули для вирішення проблем.
	Усне розуміння – здатність слухати та розуміти інформацію й ідеї, висловлені під час розмови.

	Письмове розуміння – здатність читати та розуміти інформацію та ідеї, що висловлені в письмовій формі.
	Оперування цифрами – здатність швидко та правильно складати, віднімати, помножувати чи ділити.
	Усне вираження – здатність викладати інформацію та ідеї в розмові таким чином, щоб розуміли інші.
	Письмове вираження – здатність письмово викладати інформацію та ідеї таким чином, щоб розуміли інші.
	Ясність мовлення – здатність чітко та дохідливо говорити, щоб змогли зрозуміти інші.
	Індуктивне міркування – здатність комбінувати частку інформації для формування загальних правил чи висновків (включаючи визначення взаємозв'язку між очевидно не пов'язаними одна з іншою подіями).
	Упорядкування інформації – здатність упорядковувати речі чи дії відповідно певних правил (упорядкування даних, листів, слів, малюнків, математичних операцій тощо).
	Швидкість мислення – здатність генерувати велику кількість ідей стосовно певної теми (важлива кількість ідей, а не їх якість, правильність чи креативність).
	Бачення ситуації – здатність бачити деталі.
	Чутливість – здатність висловлюватися, коли щось є неправильним чи може бути неправильним. Сюди не входить вирішення проблем, а тільки їх фіксація.
	Оригінальність – здатність подавати незвичайні та розумні ідеї щодо певної теми чи ситуації або передбачати розвиток креативних шляхів розв'язання відповідних проблем.
	Гнучкість – здатність використовувати різні правила для комбінування чи групування предметів (ідей, процесів, категорій тощо) різними шляхами.
	Запам'ятовування – здатність пам'ятати інформацію, у т.ч. таку, як: слова, числа, картини та процедури.
	Швидкість розуміння значення – здатність швидко сприймати значення, поєднувати та організовувати інформацію в значущі моделі.
	Розуміння мовлення – здатність визначати та розуміти мовлення іншої людини.
	Тямущість мови – здатність швидко та точно знаходити подібність та різницю в листах, числах, речах, картинах чи моделях. Елементи для порівняння можуть бути представлені разом чи один за одним.
	Аудиторна увага – здатність зосереджуватися на єдиному джерелі звуку в присутності інших відволікаючих звуків.
	Селективна увага – здатність концентруватися на завданні впродовж часу без відволікання.
	Стійкість рук та долонь – здатність тримати руки та долоні в одному положенні (не жестикулювати).
	Гнучкість сприйняття – здатність визначати чи виявляти відомі моделі (фігури, об'єкти, слова чи звуки), які приховані (знаходяться) в іншому матеріалі.
	Розподіл часу – здатність переключатися з однієї на іншу діяльність чи джерело інформації (такі, як: мовлення, звуки, дотик чи інші джерела).

	Швидкість рук – здатність робити швидкі, легкі, повторювані рухи пальців, рук і зап'ясть.
	Сила – здатність використовувати свої мускули для утримання частини тіла в одному положенні тривалий час та без втоми.
	Фізична маневреність – здатність швидко пересувати руку, руку з ліктем чи обидві руки для захвату, переміщення чи збирання предметів.
	Маневреність пальців – здатність робити точно скоординовані рухи пальцями однієї чи обох рук для захвату, переміщення чи складання дуже малих предметів.
	Просторове орієнтування – здатність знати своє місцезнаходження в певний момент чи місцезнаходження об'єкта.
	Статична сила – здатність проявляти достатньо сил для підняття, натискання, відштовхування чи перенесення предметів.
	Візуалізація – здатність уявляти, як щось буде виглядати після його обертання чи обертання й пересування його частин.
	Далекозорість – здатність бачити предмети на відстані.
	Координація всього тіла – здатність координувати рухи рук, колін і торса, коли тіло рухається.
	Чуттєвий слух – здатність визначати різницю між звуками, що дуже змінюються за кількістю та силою голосу.
	Нічне бачення – здатність бачити в слабко освітлених умовах.
	Час реакції – здатність швидко реагувати (з руками, пальцями чи ногами) для подання сигналу (звуку, світла, картинки), коли це необхідно.
	Швидкість рухів – здатність швидко пересувати лікті чи коліна.
	Динамічна гнучкість – здатність швидко та багаторазово згинати, тягнути, крутити чи протягати все тіло, лікті чи коліна.
	Тривала гнучкість – здатність тривалий період гнути, тягнути, крутити чи протягати все тіло, лікті чи коліна.
	Координація кінцівок – здатність координувати дві чи більше кінцівок (наприклад, два лікті, два коліна, один лікоть та два коліна) упродовж сидіння, стояння чи лежання.
	Боковий зір – здатність бачити об'єкти чи пересування об'єктів з якогось боку, коли очі дивляться вперед.
	Звукова локалізація – здатність визначати джерело шуму.
	Точність керування – здатність швидко та безперервно контролювати керування машиною чи транспортним засобом для визначення необхідного положення.
	Сприйняття висоти – здатність оцінювати, який предмет знаходиться ближче, який далі, та відстань об'єктів від себе.
	Динамічна сила – здатність постійно чи послідовно застосовувати силу (напружувати мускули). Сюди входить витривалість мускул та опір втоми мускул.
	Вибухова сила – здатність використовувати мускули ривками (в стрибанні чи кидках).
	Чуттєвість до блиску – здатність бачити предмети в умовах сліпучого блиску чи яскравого освітлення.

	Рівновага тіла – здатність тримати чи балансувати тіло в стані хитання.
	Регулювання швидкості – здатність регулювати, координувати свою швидкість зі швидкістю об'єктів.
	Швидкість реакції – здатність швидко вибирати між двома чи більше рухами, реагуючи на різні сигнали (світло, звуки, картинки). Сюди відноситься швидкість, з якою необхідно правильно зреагувати руками, ногами чи іншими частинами тіла.
	Стійкість – здатність тримати фізичну активність упродовж тривалого часу без утоми.
	Візуальне розрізнення кольорів – здатність погоджувати та виявляти різницю між кольорами, включаючи відтінки та яскравість.

Виробнича діяльність

Важливість, бали (від 0 до 100)	Виробнича діяльність
	Аналіз даних чи інформації – визначення принципів, причин чи фактів аналізу та отримання інформації, шляхом її розкладання на окремі частки.
	Співробітництво з керівниками, колегами чи підлеглими – надання інформації керівникам, співробітникам і підлеглим телефоном, у письмовій чи електронній формі. Проведення чи відвідування штатних зустрічей.
	Отримання інформації – надання та отримання інформації з усіх джерел.
	Прийняття рішень та розв'язання завдань – аналіз інформації та оцінка результатів для вибору найкращого рішення та розв'язання завдань.
	Документування/реєстрація інформації – отримання, розшифровка, реєстрація, збереження чи підтримка інформації в письмовій чи електронній формі.
	Оцінювання вимірюваних характеристик продуктів, подій чи інформації – оцінювання розміру, відстані та кількості; визначення часу, вартості, ресурсів чи матеріалів, необхідних для виконання роботи.
	Визначення предметів, дій чи подій – пошук інформації шляхом класифікації, оцінки, визначення різниці чи подібності та визнання змін обставин чи подій.
	Надання консультацій і порад іншим – надання консультацій чи компетентних порад з управління чи іншого кола питань щодо технічних проблем чи питань, пов'язаних із системою або операцією.
	Координація роботи працівників – наставляння членів групи працювати разом для виконання поставлених завдань. Управління та координація діяльності працівників. Управління виконанням нових процедур чи програм. Нагляд за виконанням організаційних чи програмних завдань.
	Розвиток цілей та стратегій – встановлення довгострокових цілей та специфічних стратегій та діяльності для їх досягнення. Розвиток процедур, методів чи стандартів.
	Пояснення значення інформації іншим – переклад чи пояснення значення інформації та шляхів її використання.
	Контроль та управління ресурсами – контроль та управління ресурсами, нагляд за витратами коштів.

	Організація, планування та класифікація роботи – розвиток специфічних цілей і планів для класифікації, організації та виконання роботи. Підготовка довгострокових та короткострокових планів.
	Оброблення інформації – складання, кодування, класифікація, калькуляція, зведення, перевірка чи підтвердження інформації або даних.
	Судження якості речей, послуг чи людей – оцінювання вартості, значення чи якості (характеристик) предметів чи людей.
	Контроль процесів, матеріалів чи оточуючого середовища – контроль і розгляд інформації про матеріали, події чи навколишнє середовище, обстановку для визначення чи оцінювання проблем.
	Поповнення та використання відповідних знань – підтримка знань на високому рівні та їх постійне оновлення для виконання роботи, у т.ч. стосовно контракту, властивостей чи законів, економічних змін тощо.
	Встановлення та підтримка взаємозв'язку між персоналом – розвиток конструктивних і спільних трудових відносин з іншими працівниками та постійна їх підтримка.
	Керівництво та мотивація – здійснення керівництва підлеглими, включаючи встановлення норм та стандартів роботи, контроль за їх виконанням.
	Адміністративна діяльність – постійне виконання адміністративних завдань, зберігання інформації та оброблення документів.
	Оцінювання інформації для визначення відповідності стандартам – використання відповідної інформації й особисте міркування щодо визначення подій чи операцій відповідно до законів, інструкцій чи стандартів.
	Складання розкладу роботи чи діяльності – розклад подій, програм та іншої діяльності. Розвиток та створення груп – заохочення та створення взаємної довіри, поваги та співробітництва серед членів групи. Робота з комп'ютерами – використання комп'ютерів та комп'ютерних систем (включаючи обладнання та програмне забезпечення) для програмування, написання програмного забезпечення, встановлення функцій, вводу даних чи оброблення інформації.
	Креативне мислення – розвиток, проектування чи створення нових пропозицій, ідей, взаємозв'язків, систем чи продуктів, включаючи творчі внески.
	Співробітництво з персоналом зовнішніх організацій – співробітництво з представниками інших організацій, клієнтів, громадських, урядових організацій та іншими зовнішніми джерелами. Обмін інформацією відбувається особисто, в письмовій формі, телефоном чи електронною поштою.
	Підбір персоналу – залучення, інтерв'ювання, відбір, наймання та кар'єрне зростання працівників.
	Розв'язання конфліктів та проведення переговорів – аналізування скарг, урегулювання суперечок під час вирішення конфліктів чи ведення переговорів із персоналом.
	Стажування та розвиток персоналу – визначення необхідного розвитку інших, у т.ч. їх стажування, наставляння чи будь-яка інша допомога для підвищення знань і навичок персоналу.
	Продаж і вплив – переконання клієнтів купувати товари, вироби та вплив на зміну свідомості та дій споживачів.
	Перекладання та пересування предметів – використання рук та долонь під час

	перекладання, установки, розташування й пересування матеріалів та регулювання порядку (предметів).
	Тренінг та навчання персоналу – визначення необхідної кваліфікації для працівника, розвиток навчальних програм на виробництві, навчання й інструктаж працівників.
	Робота з людьми, безпосередній зв'язок із громадськістю – робота з людьми чи безпосередній зв'язок із громадськістю, в т.ч. обслуговування клієнтів.
	Допомога й турбота про інших – забезпечення медичної допомоги, медичного обслуговування, емоційної підтримки чи іншої допомоги підлеглим, клієнтам чи пацієнтам.
	Виконання загальної фізичної діяльності – виконання фізичної діяльності, яка потребує значного використання рук і колін і пересування всього тіла: повзання, підйом, балансування, ходіння, нахили.
	Управління машинами та операціями – використання механізмів керування чи прямої фізичної діяльності для роботи з машинами чи окремими операціями (за винятком комп'ютерів чи транспортних засобів).
	Огляд обладнання, споруд чи матеріалів – огляд споруд чи матеріалів для визначення причин помилок чи інших проблем і дефектів.
	Проектування, розміщення та визначення технічних пристроїв, частин і устаткування – документальне забезпечення, детальні інструкції, креслення чи специфікації, які показують, як пристрої, деталі, обладнання чи структури складено, сконструйовано, зібрано, модифіковано, встановлено чи використано.
	Керування транспортними засобами, механізованими пристроями чи обладнанням – пробіг, маневрування, навігація чи водіння транспортних засобів чи механізованих пристроїв, таких як: автокари, пасажирські транспортні засоби, літаки чи водні судна тощо.
	Ремонт і підтримка електронного обладнання – обслуговування, ремонт, калібрування, регулювання, точне настроювання чи випробування машин, пристроїв і обладнання, яке працює переважно за електричним чи електронним (не механічним) принципами. Ремонт та підтримка механічного обладнання – обслуговування, ремонт, налагодження та випробування машин, пристроїв, частин, що рухаються, та обладнання, яке працює переважно за механічними (не електричними) принципами.

Умови праці

Важливість, бали (від 0 до 100)	Умови праці
	У приміщенні із контрольованим середовищем Наскільки часто робота виконується в приміщенні з контрольованим станом навколишнього середовища?
	Координування та управління Наскільки важливо координувати чи керувати службовою діяльністю?
	Відповідальність за результати Наскільки керівник є відповідальним за результати своєї роботи чи роботи інших?
	Відповідальність за здоров'я та безпеку інших

	Якою є відповідальність за здоров'я та безпеку інших?
	Наслідки помилок Наскільки серйозними можуть бути наслідки, якщо керівник допустив помилку, яку не можна буде виправити?
	Робота із зовнішніми клієнтами Наскільки важливою в роботі є співпраця із зовнішніми клієнтами чи громадськістю?
	Контакт Скільки контактів із працівниками (віч-на-віч, за телефоном тощо) потребує робота для її виконання?
	Важливість точності та акуратності Наскільки важливо дуже точно та акуратно виконувати роботу?
	Час роботи в положенні сидючи Скільки часу займає робота в положенні сидючи?
	Значення повторення завдань Наскільки важливо, виконуючи роботу, постійно та безперервно повторювати одну й ту ж фізичну (наприклад, натискання кнопок управління процесом) чи розумову діяльність (наприклад, перевірка записів)?
	Частота конфліктних ситуацій Як часто виникають конфлікти із керівником?
	Робота із неприємними та невіршованими людьми Наскільки часто частиною роботи керівника є спілкування з неприємними, сердитими чи невихованими особами?
	Час роботи стоячи Скільки часу займає робота в положенні стоячи?
	Час на ходіння Скільки часу під час роботи витрачається на ходіння та стрибання?
	Дуже яскраве освітлення Наскільки часто виникає потреба працювати при дуже яскравому освітленні чи в неадекватних умовах опалення?
	Схильність до хвороб та інфекцій Наскільки часто в роботі виникає схильність до хвороб/інфекцій?
	Ступінь автоматизації Наскільки роботу автоматизовано?

Професійні інтереси

Рівень, бали (від 0 до 100)	Зацікавленість
	Підприємливість – найчастіше використовується у професії для початку та виконання проектів. Ці професії можуть бути пов'язаними з управлінням людьми та ухваленням багатьох рішень. Іноді вони мають справу з ризиками та часто – з бізнесом.
	Традиційність – традиційність занять, що часто містять відпрацьований набір процедур та правил. До їх функцій можуть включатися роботи з даними та детальною інформацією, які переважають у діяльності з ідеями.

	Соціальність – соціальність занять включає в себе роботу та зв'язок із людьми, які займаються навчанням. Ці професії часто необхідні для здійснення допомоги та забезпечення обслуговування інших.
	Дослідництво – дослідні функції включають роботу над ідеями та потребують глибокого міркування. Заняття такого характеру можуть включати пошук фактів, обчислення та обміркування проблем.
	Художність – художність дій, як правило, включає в себе виконання робіт, пов'язаних із зовнішніми формами, проектами та моделями. Вони часто потребують самовираження, до того ж робота може виконуватися без чіткого дотримання набору правил.
	Реалістичність – реалістична складова професійної діяльності, яка включає дії, що охоплюють практичні завдання та рішення. Особи з такими професіями часто мають справу з рослинами, тваринами тощо. Багато професій потребують виконання робіт ззовні (не у приміщенні) та не передбачають значної паперової роботи в порівнянні з іншими.

Очікування від роботи

Ступінь, бали (від 0 до 100)	Очікування від роботи
	Досягнення – професії, що відповідають цій роботі, орієнтовано на отримання результату та дозволяють працівникам використовувати їх сильні здібності, що дає їм відчуття виконаної справи. Основні потреби – здатність до реалізації та досягнення.
	Умови праці – професії, що відповідають цій роботі, передбачають безпеку та прийнятні умови роботи. Основні потреби – діяльність, компетентність, незалежність, безпека, різноманітність та умови праці.
	Визнання – професії, що відповідають цій роботі, передбачають просування, схильність до лідерства та часто є престижними. Основні потреби – просування, влада, визнання та соціальний статус.
	Незалежність – професії, що відповідають цій роботі, дозволяють працівникам працювати на себе або особисто приймати рішення. Основні потреби – креативність, відповідальність і незалежність.
	Підтримка – професії, що відповідають цій роботі, передбачають відповідний підтримуючий менеджмент, що знаходиться на боці працівників. Основні потреби – політика компанії, спостереження за людськими відносинами та технічне спостереження.
	Взаємовідносини – професії, що відповідають цій роботі, дозволяють працівникам надавати послуги та працювати із колегами в дружньому, неконкурентному середовищі. Основні потреби – співробітництво, моральна значущість та соціальне обслуговування.

Вимоги до працівника

Ступінь, бали (від 0 до 100)	Вимоги до роботи
	Авторитет – працівники цієї професії керують іншими людьми та інструктують їх.
	Умови праці – працівники цієї професії мають добрі умови праці.

	Активність – працівники цієї професії зайняті весь час (повна зайнятість).
	Використання здібностей – працівники цієї професії використовують свої індивідуальні здібності.
	Політика та діяльність компанії – працівники цієї професії справедливо оцінюються компанією.
	Досягнення – працівники цієї професії дістають відчуття досягнення.
	Просування – працівники цієї професії мають можливості для кар'єрного зростання.
	Автономність – працівники цієї професії планують свою роботу із незначним наглядом.
	Компенсації – працівники цієї професії мають більшу заробітну плату ніж інші.
	Гарантії зайнятості – працівники цієї професії мають великі шанси зберегти свою зайнятість у подальшому.
	Відповідальність – працівники цієї професії самостійно приймають рішення.
	Універсалізм – працівники цієї професії зайняті в різноманітних видах діяльності.
	Творче мислення – працівники цієї професії подають власні ідеї.
	Моральні цінності – працівники цієї професії ніколи не наполягають на виконанні того, що суперечить їх моральним цінностям.
	Нагляд, людські відносини – працівники цієї професії мають керівників, які контролюють їх роботу.
	Визнання – працівники цієї професії дістають схвалення роботи, яку вони виконують.
	Соціальний статус – працівники цієї професії шановані іншими в їх компанії та середовищі.
	Технічний нагляд – працівники цієї професії мають наставників, які навчають їх добре працювати.
	Незалежність – працівники цієї професії самостійно виконують свою роботу.
	Соціальна послуга – працівники цієї професії працюють для задоволення потреб інших людей.
	Відданість роботі – працівники цієї професії цілком впевнені у важливості й незамінності своєї діяльності та діють відповідним чином.
	Співпраця – працівники цієї професії активно взаємодіють з колегами, клієнтами, партнерами.
	Здатність до надання соціальних послуг – працівники цієї професії налаштовані на надання індивідуальних послуг найбільш незахищеним категоріям населення.

Суміжні та подібні заняття.....

Необхідна кваліфікація

Досвід
Навчання на виробництві
Освіта

Рівень Національної рамки кваліфікацій

Освітній рівень

	Рівень освіти (бали, від 0 до 100)
--	------------------------------------

Вимоги до рівня компетенції (компетентності) та умов зайнятості керівників кадрових служб (служб з управління персоналом).⁵⁴

Необхідні знання:

Важливість, бали	Знання
92 	Психологія – знання людської поведінки та її характеристик; індивідуальних різниць у здібностях та інтересах; знання здібностей до навчання і мотивації; наукових методів психології; оцінка та аналіз поведінкових та емоційних розладів.
91 	Навчання та підготовка – знання принципів і методів проектування навчального плану та тренінгів, групового та індивідуального навчання, інструктування та вимірювання ефекту навчання.
88 	Персональні та людські ресурси – знання принципів і процедур персонального підбору, добору, навчання, компенсації та корисності, трудових співвідношень і переговорів (співбесід), персональних систем інформації.
83 	Державна мова – знання структури та змісту української мови, включаючи значення, вимову та правила складання слів та граматику.
77 	Канцелярія – знання адміністративних і канцелярських процедур і систем, таких як обробка текстів, управління реєстрацією та записами, стенографія та запис, оформлення та інших офісних процедур і технологій.
61 	Право – знання права, законів, судових процедур, прецедентів, урядових інструкцій, урядових розпоряджень, правил виконання та законодавчо-нормативних положень.
54 	Суспільна безпека та охорона – знання необхідного оснащення, процедур і дій, що сприяють ефективному захисту людей та установ.
48 	Адміністрування та управління – знання ділових і управлінських принципів стратегічного планування, розподілу ресурсів, моделювання людських ресурсів, техніки управління, виробничих методів і координації людей та ресурсів.
42 	Соціологія та антропологія – знання колективної поведінки та соціальних тенденцій впливів, людських переміщень, етнічної приналежності, їх культури та історії.
34 	Клієнтські та особисті послуги – знання принципів і процесів надання (забезпечення) клієнтських та особистих послуг. Сюди належить оцінка потреб клієнтів, застосування стандартів якості послуг та оцінка задоволення клієнта.
22 	Комунікації та засоби інформації – знання виробництва засобів інформації, комунікацій, техніки та методів її розповсюдження. Сюди входить пошук альтернативних шляхів для інформування та ознайомлення через письмові, усні та візуальні засоби інформації.
18 	Економіка та бухгалтерський облік – теоретичні та практичні знання у сфері економіки та бухгалтерського обліку, фінансових ринків, банківської справи, аналізу та звітності фінансових показників.

⁵⁴ Мельник С.В. Освітньо-професійні стандарти у контексті реформування системи підготовки кадрів. – Луганськ.: Віртуальна реальність, 2008. – с. 342

17 	Транспортування – знання принципів і методів переміщення людей чи виробів повітряними, залізничними, морськими чи автомобільними шляхами, включаючи відносні витрати та вигоди.
15 	Математичні – знання арифметики, алгебри, геометрії, статистичних розрахунків та їх форм.
13 	Продажі та маркетинг – знання принципів і методів представлення, просування та продажу продуктів чи послуг. Сюди належить знання маркетингової стратегії та тактики, демонстрації продукції, техніки продажу та систем контролю за продажами.
11 	Обстеження – знання принципів, методів і процедур діагностики, обстеження.
8 	Історія та археологія – знання історичних явищ та їх наслідків, впливів на цивілізацію та культуру.
7 	Філософія та технологія – знання різних систем філософії та релігії. Сюди належить знання їх основних принципів, етики, способів мислення, звичаїв, методів та їх вплив на культуру людини.
5 	Географія – знання принципів і методів опису особливостей землі, моря та повітря, включаючи їх фізичні характеристики, розташування, взаємозв'язки та розподіл рослин, тварин і людського життя.
4 	Розроблення та технологія – знання практичного застосування наукових розробок і технологій. Сюди належить застосування принципів, техніки, процедур і устаткування для виробництва різних виробів і послуг.
3 	Комп'ютери та електроніка – знання схем управління, процесорів, чипів, електронного оснащення, комп'ютерного устаткування та програмного забезпечення, включаючи програмування.
3 	Іноземна мова – знання структури та змісту іноземної (не англійської) мови, включаючи розуміння значень та вимови слів, правил складання та граматики, вимова.

Необхідні навички:

Важливість, бали	Навички
82 	Оцінка систем – визначення критеріїв чи індексів характеристик систем і проведення необхідних дій для поліпшення чи коригування характеристики стосовно цілей системи.
81 	Написання – ефективне володіння письмом у відповідності до потреб аудиторії.
80 	Управління персоналом – мотивація, розвиток та спрямованість людей до роботи, визначення найкращих кандидатів для певної роботи.
77 	Розмова – співбесіда з іншими для більш ефективного передавання інформації.
76 	Соціальна проникливість – знання поведінки людей та розуміння їх дій.
76 	Управління часом – відповідальне керування своїм часом та часом інших.
75 	Контроль – контроль/оцінювання себе особисто, інших представників чи організацій для вжиття заходів щодо удосконалення чи коригування.

73 	Комплексне вирішення завдань — визначення комплексу завдань та розгляд інформації, що з ними пов'язана, для прийняття рішення та його оцінки.
72 	Розуміння прочитаного — розуміння письмових речень та розділів документів, пов'язаних із роботою.
71 	Системний аналіз — визначення того, як система повинна робити та яким за таких умов діяльності та середовища буде вплив на результати.
70 	Активне навчання — розуміння значення нової інформації як для існуючого, так і для майбутнього вирішення проблем та прийняття рішень.
70 	Переговори — привертання до себе інших та пошук компромісів.
65 	Активне слухання — володіння повною увагою, коли інші люди говорять, надання часу на обмірковування для розуміння роботи, поставлення відповідних питань, тобто вміння слухати.
58 	Критичне мислення — використання логіки та міркування для визначення сильних та слабких боків альтернативних рішень, наслідків та виникнення проблем.
54 	Переконання — вміння переконати інших змінити точку зору чи поведінку.
51 	Координація — регулювання діяльності інших людей.
50 	Вивчення стратегічного планування — добір та використання навчальних інструкційних методів і відповідних процедур у разі вивчення нових матеріалів.
45 	Операційний аналіз — аналізування потреб та вимог до виробу для створення проекту.
39 	Судження та прийняття рішення — розрахунок відносних вартостей та прибутків від потенційної діяльності для вибору найбільш відповідного випадку.
36 	Орієнтація обслуговування — активне спостереження за шляхами надання допомоги працівникам.
20 	Наука — використання наукових правил і методів для вирішення проблем.
18 	Аналіз контролю якості — проведення іспитів і перевірок виробів, послуг чи процесів для оцінки якості чи характеристики (відповідності).
17 	Управління матеріальними ресурсами — дотримання відповідного використання устаткування, засобів та матеріалів, необхідних для виконання певної роботи.
15 	Математика — використання математики для вирішення проблем.
8 	Управління фінансовими ресурсами — визначення того, як буде використано кошти для виконання роботи з розрахунку витрат.
6 	Діяльність та управління — операційний контроль обладнання чи систем.

Інші необхідні здатності (компетенції):

Важливість, бали	Здібності
91 	Письмове розуміння — здатність читати та розуміти інформацію та ідеї, що надані в письмовій формі.
90 	Письмове вираження — здатність зв'язувати інформацію та ідеї на письмі таким чином, щоб розуміли інші.

89 	Усне вираження — здатність викладати інформацію та ідеї у розмові таким чином, щоб розуміли інші.
83 	Усне розуміння — здатність слухати та розуміти інформацію та ідеї, висловлені під час розмови.
80 	Ясність мовлення — здатність говорити, щоб змогли зрозуміти інші.
78 	Тямущість мови — здатність швидко та точно порівнювати подібність та різницю у листах, числах, речах, картинах чи моделях. Речі для порівняння можуть бути представлені разом чи одна за одною.
76 	Індуктивне міркування — здатність комбінувати частки інформації для формування загальних правил чи висновків (включаючи визначення взаємозв'язку між очевидно не пов'язаними одна з іншою подією).
75 	Розуміння мовлення — здатність визначати та розуміти мову іншої людини.
75 	Чутливість — здатність говорити, коли щось є неправильними чи може бути неправильним. Сюди не входить вирішення проблем, а тільки їх визнання.
73 	Бачення ситуації — здатність бачити деталі.
73 	Швидкість розуміння значення — здатність швидко вловлювати значення, поєднувати та організовувати інформацію у значущі моделі.
72 	Дедуктивне міркування — здатність застосовувати загальні правила до специфічних проблем для їх розумного вирішення.
70 	Упорядкування інформації — здатність упорядковувати речі чи дії у відповідності з певними правилами (упорядкування даних, листів, слів, малюнків, математичних операцій).
70 	Запам'ятовування — здатність пам'ятати інформацію, таку як: слова, числа, картини та процедури.
68 	Аудиторна увага — здатність зосереджуватися на єдиному джерелі звуку у присутності інших відволікаючих звуків.
65 	Розподіл часу — здатність переключатися з однієї на іншу діяльність чи джерело інформації (мовлення, звуки, дотик чи інші джерела).
58 	Оригінальність — здатність вигадувати незвичайні та розумні ідеї щодо певної теми чи ситуації, чи передбачати розвиток креативних шляхів для вирішення проблем.
53 	Селективна увага — здатність концентруватися на завданні впродовж часу без того, щоб відволікатися.
49 	Сила — здатність використовувати свої мускули для утримання частин тіла у безперервному положенні тривалий час, без втоми.
44 	Гнучкість — здатність використовувати різні правила для комбінування чи групування речей різними шляхами.
37 	Гнучкість сприйняття — здатність визначати чи виявляти відомі моделі (фігури, об'єкти, слова чи звуки), що скрито в іншому матеріалі.
36 	Швидкість мислення — здатність подавати велику кількість ідей стосовно певної теми (важлива кількість ідей, а не їх якість, правильність чи креативність).
33 	Математичне міркування — здатність вибирати правильні математичні методи

	чи формули для вирішення проблем.
31 	Оперування числами — здатність складати, віднімати, помножувати чи ділити швидко та правильно.
25 	Стійкість рук та долонь — здатність тримати руки та долоні в одному положенні (не жестикулювати).

Виробнича діяльність:

Важливість, бали	Виробнича діяльність
92 	Добір персоналу — залучення, інтерв'ювання, добір, наймання та кар'єрне зростання працівників.
91 	Стажування та розвиток персоналу — визначення необхідного розвитку, стажування, наставлення чи будь-яка інша допомога для підвищення знань і навичок персоналу.
90 	Вирішення конфліктів та проведення переговорів — аналізування скарг, врегулювання суперечок під час вирішення конфліктів чи ведення переговорів із персоналом.
88 	Співробітництво з керівниками, колегами чи підлеглими — надання інформації керівникам, співробітникам та підлеглим телефоном, у письмовій формі, електронною поштою чи особисто.
88 	Адміністративна діяльність — постійне виконання адміністративних завдань, зберігання інформації та оброблення документів. <ul style="list-style-type: none"> Підготовка кадрових звітів.
88 	Документація/реєстрація інформації — отримання, розшифровка, реєстрація, збереження чи підтримка інформації у письмовій чи електронній/магнітній формі.
86 	Складання розкладу роботи чи діяльності — розклад подій, програм та іншої діяльності.
86 	Оброблення інформації — складання, кодування, класифікація, калькуляція, зведення, перевірка чи підтвердження інформації або даних. <ul style="list-style-type: none"> Збирання даних для кадрових звітів.
86 	Тренування та навчання персоналу — визначення необхідної освіти для персоналу, розвиток навчальних програм та класів і навчання та інструктаж.
85 	Отримання інформації — надання та отримання інформації з усіх джерел.
83 	Робота з людьми, безпосередньо з громадськістю — робота з людьми чи безпосередній зв'язок із громадськістю. Сюди належить обслуговування клієнтів.
82 	Розвиток та створення груп — заохочення та створення взаємної довіри, поваги та співробітництва серед членів групи.
81 	Встановлення та підтримка взаємозв'язку між персоналом — розвиток конструктивних і спільних робочих відносин з іншими працівниками та постійна їх підтримка у робочому стані.
78 	Надання консультацій та порад іншим — надання консультацій чи порад з управління чи іншого кола питань щодо технічних проблем чи питань,

	пов'язаних із системою або операцією.
78 	Поповнення та використання відповідних знань — підтримка знань на високому рівні та їх постійне оновлення для виконання роботи. Стосовно законодавчо-нормативної бази. Використання знань щодо соціально-економічних змін.
76 	Аналіз даних чи інформації — визначення принципів, причин чи фактів інформації шляхом її розкладання на окремі частки. Аналіз фінансових даних.
76 	Організація, планування та класифікація роботи — розвиток специфічних цілей та планів для класифікації, організації та виконання роботи. Підготовка довготермінових та короткотермінових планів.
76 	Визначення предметів, дій чи подій — пошук інформації шляхом класифікації, оцінки, визначення різниці чи подібності та визнання змін обставин чи подій.
76 	Оцінювання інформації для визначення відповідності стандартам — використання відповідної інформації та особисте міркування щодо визначення подій чи операцій у відповідності із законами, інструкціями чи стандартами.
75 	Судження щодо якості речей, послуг чи людей — оцінювання вартості, значення чи якості речей чи людей.
73 	Контроль та управління ресурсами — контроль та управління ресурсами та нагляд за їх витратами.
72 	Контроль процесів, матеріалів чи навколишньої обстановки — контроль і розгляд інформації про матеріали, події чи навколишню обстановку для визначення чи оцінювання проблем.
71 	Допомога та турбота про інших — забезпечення медичної допомоги, медичного обслуговування, емоційної підтримки чи іншої допомоги підлеглим, клієнтам чи пацієнтам.
70 	Прийняття рішень та вирішення завдань — аналіз інформації та оцінка результатів для вибору найкращого рішення та вирішення завдань.
70 	Співробітництво із персоналом зовнішніх організацій — співробітництво із персоналом інших організацій, представниками клієнтів, громадських, урядових організацій та іншими зовнішніми джерелами. Обмін інформацією може відбуватися особисто, у письмовій формі, телефоном чи електронною поштою.
69 	Керівництво та мотивація — керівництво підлеглими, включаючи встановлення норм та стандартів роботи, контроль за їх виконанням.
66 	Оцінювання вимірюваних характеристик продуктів, подій чи інформації — оцінювання розміру, відстані та кількості; визначення часу, вартості, ресурсів чи матеріалів, необхідних для виконання роботи.
63 	Розвиток цілей та стратегій — встановлення довготермінових цілей та специфічних стратегій та діяльності для їх досягнення. Розвиток процедур, методів чи стандартів
61 	Пояснення значення інформації іншим — переклад чи пояснення значення інформації та шляхів її використання.
53 	Координація роботи інших — наставляння членів групи щодо спільної роботи для виконання поставленого завдання.

	Управління та координація діяльності персоналу Управління виконанням нових процедур чи програм. Нагляд за виконанням організаційних чи програмних завдань.
52 	Креативне мислення — розвиток, проектування чи створення нових пропозицій, ідей, взаємозв'язків, систем чи продуктів, включаючи мистецькі вклади.
11 	Взаємодія із комп'ютерами — використання комп'ютерів та комп'ютерних систем (включаючи обладнання та програмне забезпечення) для програмування, написання програмного забезпечення, встановлення функцій, введення даних чи оброблення інформації.
4 	Продаж і вплив — переконання клієнтів купувати товари, вироби та вплив на зміну свідомості та дій людини.

Умови праці:

Випадків, бали	Умови праці
100 	У приміщенні із контрольованим середовищем Наскільки часто робота виконується у приміщенні з контрольованим станом навколишнього середовища?
91 	Важливість точності та акуратності Важливо дуже точно та акуратно виконувати роботу?
90 	Час роботи в сидячому положенні Скільки часу в сидячому положенні потребує робота?
85 	Наслідки помилок Наскільки серйозні наслідки як правило, можуть бути, якщо працівник допустив помилку, яку не можна буде виправити?
78 	Координування та управління Наскільки важливе координувати чи керувати у виконанні службової діяльності?
76 	Співпраця із зовнішніми клієнтами Наскільки важливою в роботі є співпраця із зовнішніми клієнтами чи громадськістю?
71 	Контакти Скільки робота потребує контактів із працівниками (віч-на-віч, телефоном тощо) для її виконання?
71 	Відповідальність за результати Наскільки працівник є відповідальним за результати своєї роботи чи роботи інших?
39 	Значення повторення завдань Наскільки важливо, виконуючи роботу, постійно та безперервно повторювати одну й ту саму фізичну (наприклад, натискання клавішів) чи розумову діяльність (наприклад, перевірка записів)?
24 	Частота конфліктних ситуацій Наскільки часто у роботі працівник зазнає конфліктних ситуацій?
21 	Ступінь автоматизації Наскільки роботу автоматизовано?

21 	Стосунки із неприємними та неврівноваженими людьми Наскільки часто часткою роботи є стосунки із неприємними, сердитими чи невихованими особистостями?
18 	Схильність до хвороб та інфекцій Наскільки часто у роботі виникає схильність хвороб/інфекцій?
11 	Відповідальність за здоров'я та безпеку інших Яка у роботі відповідальність за здоров'я та безпеку інших?
6 	Час роботи на ходіння Скільки часу у роботі витрачається на ходіння?
4 	Час роботи стоячи Скільки часу в стоячому положенні потребує робота?

Професійні інтереси

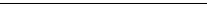
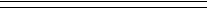
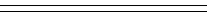
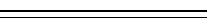
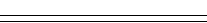

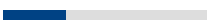

Рівень, бали	Зацікавленість
88 	Соціальність
47 	Традиційність
31 	Підприємливість
20 	Дослідництво
8 	Художність
4 	Реалістичність

Очікування від роботи:

Ступінь, бали	Очікування від роботи
89 	Умови праці
84 	Взаємовідносини
74 	Підтримка
73 	Досягнення
35 	Незалежність
31 	Визнання

Вимоги до працівника:

Ступінь, бали	Вимоги до роботи
89 	Умови праці
86 	Активність
86 	Здатність надання соціальних послуг
80 	Нагляд, людські відносини
76 	Соціальний статус

75 	Співпраця
74 	Участь у збереженні зайнятості
70 	Визнання
69 	Моральні цінності
67 	Авторитет
65 	Політика та діяльність компанії
61 	Використання здібностей
59 	Незалежність
54 	Просування
49 	Досягнення
41 	Автономність
20 	Компенсація
18 	Відповідальність
15 	Різноманітність
14 	Творче мислення

Суміжні та подібні заняття

Начальник відділу кадрів, Менеджер (управитель) із соціальної корпоративної відповідальності, Менеджер (управитель) систем якості в сфері управління персоналом.

Освітній рівень:

Бали	Рівень освіти
75 	Спеціаліст
25 	Бакалавр

Необхідна кваліфікація:

Досвід	Для цих професій необхідні навички, знання та досвід роботи для керівних кадрів, як правило, понад 5 років, а для фахівців – не менше 3 років.
Навчання на виробництві	Фахівцям з управління персоналом необхідне постійне підвищення кваліфікації.
Освіта	Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра та спеціаліста, в окремих випадках – магістра чи наявність наукового ступеня.